

ERŐVISZONYOK AZ ÉSZAK-ERDÉLYI HADSZÍNTÉREN 1848. DECEMBER KÖZEPÉN

1848. decembere nem tartozott az 1848–1849-es szabadságharc magyar szempontból sikeres időszakai közé. 1848. december 6-án a Franz Schlik altábornagy vezette cs. kir. galíciai hadtest betört Északkelet-Magyarországra, elfoglalta Kassát, majd december végén egészen Miskolc előteréig nyomult előre. December 14–16. között a főhadszíntéren is megindult az Alfred zu Windisch-Grätz tábornagy vezette cs. kir. főszereg támadása, amely december végére a Dunántúl és a fővárosok elvesztéséhez vezetett. A bácskai hadszíntéren patthelyzet alakult ki, a Bánságban sikerült ugyan a hónap végére jelentősen visszaszorítani a szerb csapatokat, ám a pancsovai központ ellen intézett 1849. január 2-i magyar támadás kudarccal végződött.¹

Csak egy hadszíntér volt, ahonnan a sorozatos vereségek és visszavonulások időszakában folyamatosan jó hírek érkeztek: Erdély. Az 1830–1831-es lengyel szabadságharc tűzértábornokát, József Bem vezérőrnagyot Kossuth Lajos, az országot irányító Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke 1848. november 29-én nevezte ki a felső-erdélyi magyar hadsereg teljhatalmú fővezérévé. Bem 1848. december 8-án érkezett meg a hadsereg szilágysomlyói főhadiszállására, és a december 18-án kezdődő hadműveletek során előbb december 25-én visszafoglalta Kolozsvárt, majd 1849. január 5-re egész Észak-Erdélyből kiszorította a cs. kir. csapatokat. A szabadságharc történetében addig páratlan győzelem-sorozattal Bem biztosította a fővárosok feladása után székhelyét Debrecenbe átvévő kormányzat és az ellenállás erőforrásait nyújtó Tiszántúl hátát, illetve győzelmeivel reményt adott egy különösen válságos időszakban arra, hogy a küzdelem sikeresen megvívható.²

A váratlan sikert a politikai vezetés és a közvélemény kezdettől a határozott döntéseiről, villámgyors hadmozdulatairól és tüzésége kiváló kezeléséről elhíresült lengyel tábornok személyéhez kötötte csupán, és ez a vélekedés több-kevesebb változással mindmáig fennmaradt. Köszönhető ez elsősorban Bem tábornoki főnökének, majd helyettesének, Czetz János vezérőrnagynak, aki a szabadságharc leverése után egy évvel elsőként írta meg az 1848–1849-es erdélyi hadjárat eseményeit összefoglaló munkáját. Művében Czetz méltó emléket állított szeretett hadvezére tevékenységének, ám jobbára emlékezetből megírt, kevés eredeti forrásra támaszkodó kötete bővelkedik téves adatokban és tendenciózus megjegyzésekben. Bár írásáról már féltucatnyi kortárs szemtanú is kifejtette kritikus véleményét, mégis elsőszámú szemtanúként készített kötete máig számos történész által az erdélyi hadjárat alapvető forrásaként használt munka. Tévedései ezért a korszakról írott művekben tovább „vándoroltak”; így bekerültek az egyébként számos újdonságot hozó, nemrégiben megjelent, modern Bem-monográfiába is.³

¹ Az 1848. decemberi hadieseményekre összefoglalóan lásd: *Hermann* 2008. 237–243. és 254–257. o.

² Bem életrajzára lásd: *Bona* 2000. 145–147. o. Az észak-erdélyi hadjáratra összefoglalóan lásd: *Hermann* 2008. 248–250. o.

³ Czetz életrajzára lásd: *Bona* 2000. 148–149. o. Eredeti munkája: *Johann Czetz: Bem's Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849.* Hamburg, 1850. A továbbiakban a Komáromi Iván fordításában

Ez a helyzet a felső-erdélyi magyar hadsereg 1848. december közepi hadrendjével is. A Czetz idézett munkájában közölt hadrend több esetben pontatlan, mégis, az újabb munkákba is átkerült változtatás nélkül. Némileg hasonló „eset” a szemben álló észak-erdélyi cs. kir. csapatok August von Heydte által közölt, más munkák által általában használt hadrendje is, ami szintén kiigazításra szorul. A két rekonstruált hadrend kapcsán pedig célszerű röviden áttekinteni a két fél 1848. december közepi helyzetét és az erőviszonyokat még a harcok kiújulása előtt.⁴

A magyar haderő offenzíva előtt

Az 1848. november 16-án Kolozsvárt kiűrtő, kb. 5-5500 főre becsült, 12 löveggel rendelkező magyar „védsereg” december közepére kb. 14 000 főből és 32 (35) lövegből álló, ütöképes hadsereggé nőtt. A létszámnövekedésnek és a megerősödésnek több oka is volt.⁵

Elsőként az egységes hadszíntéri irányítás megteremtése említhető. 1848. október-novemberére három jelentősebb csoportosítás jött létre Erdélyben és a Partiumban:

1868-ban megjelent kiadásra hivatkozom. A munka korabeli kritikájára és mai értékelésére lásd: *Hermann* 2014. 229–230. o. Czetz tévedéseire és tendenciózus leírásaira az egyik jellemző példa az 1848-as téli észak-erdélyi hadjárat viszonylatában az 1848. december 29-én a Szamos folyó Bethlennél lévő hídjának a magyar csapatok által rajtaütéssel történő elfoglalása. Az egyébként teljes sikerrel végződő akcióból (a híd építésben való megszerzése mellett még az őrségét adó félézrednyi román határőrt is sikerült elfogni) Czetz munkájában egy Bem által vezetett, Urban cs. kir. főerővel vívott, többórás, „sorsdöntő” ütközetet „csinált”, ami aztán a későbbi munkákba is átkerült. Erre lásd: *Czetz* 1868. 46–47. o.; továbbélésére lásd: *Kövári* 2014. 144. o. és az ő nyomán *Hermann* 2008. 249–250. o.; *Kovács* 2014. 139. o. A valódi történésekre lásd: *Bauer* 1870. 92. o. (tévesen 31-re datálva); *Kovács* 1979. 80. o. Czetz az erdélyi hadsereg 1848. december közepi viszonyait is „sommásan” jellemzi: a kormány által elhagyott, meztlábás, rongyos seregről ír, amelynek még a többezres bihari, csupán „dzsidákkal” felszerelt nemzetőrséget is a „nyakára küldték”. Az erősítésként beérkező reguláris csapatokat (gyalogosokat és lovasokat egyaránt) pedig „tűztől irtózó, gyakorlatlan, rosszul fegyverzett és hiányosan ruházott újoncként” említi. Végül megjegyzi, hogy „Bem vette keze alá a legrosszabb csapatokat, melyeket senki sem akart átvállalni”, így a siker csak a „fővezér hadvezéri lángelméjének”, illetve „tisztjei hazafias hősiességének” köszönhető az egyenlő erejű ellenséggel szemben. Czetz Wardener és Urban egyesült reguláris csapatait 4-5000 főre, Urban és Jablonsky csapatait 4000 főre, míg a használható magyar csapatok számát 5800 gyalogosra, 1335 (helyesen 1385) lovasra és 24 lövegre tette. Erre lásd: *Czetz* 1868. 22., 30–34. és 46. o. Fenti véleményéhez Czetz még idős korában is ragaszkodott, erre lásd visszaemlékezéseit: *Czetz* 2001. 38–39. és 46. o. A fentiek továbbélésére példa: *Kovács* 2014. 5. o.: „Bem a lehető legreménytelenebb helyzetben került az erdélyi hadsereg maradványainak élére”; 120. o: a háromszéki zászlóalj „az egyetlen, reguláris hadjáratban puskaport szagolt zászlóalj az Erdélybe készülő seregek” és 132. o.: a Bemmel „szemben álló ellenség – a román felkelőket nem számítva – hasonló erőt tudott felvonultatni”. Utóbbi megjegyzés *Kovács* 1979. 63. o. is szerepel, de a teljes erdélyi hadszíntér viszonylatában. A magyar történetírásban mindmáig meglévő véleményre, amely az erdélyi katonai helyzetben bekövetkező fordulatot a változó külső körülmények lényegi vizsgálata nélkül csupán Bemnek tulajdonítja. Utal rá: *Süli* 2011b. 63–64. o. is.

⁴ A Czetz-féle hadrendre lásd: *Czetz* 1868. 29–30. o. (összeadási hibákkal); átvételét az eredeti kiadásból lásd: *Kövári* 2014. 136–137. o.; *Kovács* 1979. 56–57. o.; *Kovács* 2014. 131–132. o. A cs. kir. csapatok hadrendjét közli: *Heydte* 1863. I. k. 187–188. o., idézi: *Kovács* 1979. 64. o. (Az erdélyi magyar hadsereg korabeli hadrendjei közül jelentékeny mennyiség került kiadásra, ám ezek szinte kizárólag az 1849-es évre vonatkoznak. Erre lásd összefoglalóan *Hermann* 2011. 147–148. o.)

⁵ A becsült november közepi létszámra lásd: *Czetz* 1868. 14–15. o.; *Bauer* 1870. 44. o.; a rendelkezésre álló csapatokra lásd: *Süli* 2011b. 91. és 95–97. o. A reguláris honvéderők azonban a fenti számnál jóval kisebbek voltak: 11. honvédszászlóalj kb. 1000 fő; 15. (Mátyás) huszárezred kolozsvári osztálya 2 század, kb. 300 fő; 11. (Székely) huszárezred 2. őrnagy osztály 1. század (kb. 100 fő), tüzekek (kb. 120 fő), egy hatfontos és egy háromfontos honvéd úteg. A szintén Kolozsváron állomásozó cs. kir. 51. (Károly Ferdinánd) sorgyalogezred 2. zászlóalj (kb. 500 fő) semleges magatartást tanúsított, majd a cs. kir. csapatok november 18-i bevonulása után csatlakozott hozzájuk. Erre lásd: *Süli* 2011b. 91. és 95–97. o.; *Heydte* 1863. I. k. 125. és 175. o. A december közepi létszámra lásd az 1. mellékletet.

a kolozsvári haderő (báró Baldacci Manó tábornok), a Partiumban tevékenykedő, zömmel nemzetőri csapatok (Katona Miklós őrnagy), illetve az 1848. október 16–17-i agyagfalvi gyűlés után alakult székely tábor (Sombori Sándor ezredes). Ezek lényegében egymástól függetlenül tevékenykedtek. 1848. november 29-én az előbbi kettő csapataiból szerveződő, felső-erdélyi hadsereg főparancsnokává nevezték ki József Bem tábornokot, a teljes hadszíntérre vonatkozó katonai teljhatalommal. Ez tette lehetővé az erők koncentrációját, az egységes irányítású erdélyi magyar hadsereg megeremtését.⁶

A második ok, hogy a szerveződő erdélyi hadsereg az addigi vereségek ellenére aránylag jó alapokkal rendelkezett. A „kolozsvári védsereg” 1848. november 13-án Szamosújvárnál, majd 16-án Szamosfalvánál vereséget szenvedett a cs. kir. csapatoktól, és Kolozsvár kiürítésére kényszerült. Ám csak a kolozsvári és a Kolozs vármegyei nemzetőrség bomlott fel végleg; a Magyarországról mozgósított nemzetőrök egy része pedig (elsősorban a szabolcsiak és a hajdú-kerületiek) hazatért. Az igazán értékes honvéd és önkéntes nemzetőr alakulatok (11. honvédszászlóalj, a szervezés alatt lévő 32. honvédszászlóalj, a 15. (Mátyás) huszárezred kolozsvári osztálya, a 11. (Székely) huszárezred 2. őrnagyi osztályának 1. százada, a torda-aranyosszéki nemzetőr zászlóalj (később erdélyi önkéntes zászlóalj, majd 75. honvédszászlóalj), a marosszéki önkéntes mozgó nemzetőr-zászlóalj (a későbbi 87. honvédszászlóalj), a három-, illetve a hatfontos honvéd gyalogüteg különösebb veszteségek nélkül érték el a határt és rendezkedtek be a Csucsá–Zsibó vonalon védelemre. Katona Miklós vegyes nemzetőri serege 1848. november 24-én Désnél valóban súlyos vereséget szenvedett és lényegében szétfutott, ám reguláris és önkéntes csapatai, a 10. (Vilmos) huszárezred alezredesi osztályának 2. százada, a szatmári önkéntes nemzetőr gyalogosztály (később 88. honvédszászlóalj) és a szatmári önkéntes nemzetőr lovasszázad, az ugoscai önkéntes nemzetőr század, illetve a bécsi légió rendben vonultak vissza Szatmárnémetiig, és a sereg teljes, nemzetőri ütegekből álló tüzérparkját (16-18 löveg) is megmentették.⁷

A harmadikként a beérkező erősítések igencsak jelentős száma említendő. Az OHB az egyre súlyosbodó erdélyi helyzetre való tekintettel 1848. október végétől kezdett előbb tüzérseget (egy három- és egy hatfontos honvéd gyalogüteg), majd reguláris csapatokat is a hadszíntérre irányítani. December közepére a következő sorcsapatok érkeztek be: a 2. (Sándor-) sorgyalogezred 1. zászlóalja; a 15. (2. székely) határőr-gyalogezred 1. zászlóalja; a 8. (Coburg-) huszárezred 2. őrnagyi (vegyes) osztálya; a 11. (Székely) huszárezred alezredesi osztálya, illetve a 7. (Kress) könnyűlovas-ezred félszázada. Ehhez csatlakoztak még a 4., a 27., a 31. és az 55. honvédszászlóaljok századai. Mozgósították a környező megyék nemzetőrségét is. Ennek keretében kiindították a bihari nemzetőrség 1–3. zászlóalját, és egy lovasszázaddal együtt Csucsára vezényelték, ahová szintén megérkezett

⁶ A kinevezésre és teljhatalomra lásd: Kovács 2014. 100. és 118. o. Az 1848. október–novemberi erdélyi helyzetre a legújabb összefoglaló: Süli 2011b. 63–116. o. Baldacci, Katona és Sombori rövid életrajzaira lásd: Bona 2000. 144–145., 421–422. és 626. o.

⁷ A novemberi harcokra és az alakulatokra lásd: Süli 2011b. 90–105. o.; Süli 2011a. 12–14., 127–130., 136–139. és 149–164. o. A szamosújvári és szamosfalvai ütközetekben a reguláris magyar erőknek nem volt jelentősebb anyagi vesztesége, míg a dési ütközetben két lőszerkocsi, illetve a poggyász és az élelmiszerszállító járművek nagy része lett a cs. kir. erők zsákmánya. A magyar csapatokra még lásd az 1848. december eleji–középi hadrendeket; közli: Kovács 1979. 54. és 56–57. o. Az önkéntes nemzetőr csapatok későbbi regularizációjára lásd: Kovács 2014. 257. o.

a debreceni nemzetőrség két gyalog és két lovasszázadból álló ereje. Az erdélyi hadsereghez csatlakozott az addig jobbára a Partiumban működő közép-szolnoki nemzetőr zászlóalj. Végül beérkezett még Pestről egy (háromfontos) honvéd felüteg, illetve a szatmári és a borsodi nemzetőrség dési expedíciót megjárt, jobbára felszerelt két útege is.⁸

Negyedik okként a csapatok feltöltésének, felszerelésének, felfegyverzésének és kiképzésének az előrehaladása említendő. A Kolozsvár eleste és a harcok újraindulása között eltelt egy hónap alatt a rendelkezésre álló csapatok minősége jelentősen javult. Az erdélyi sereg újjászervezését a Baldacci vezérőrnagy alatt is tábornoki főnökként tevékenykedő Czetz és törzstiszti kara már november 19-től megkezdte; ebbe a folyamatba kapcsolódott be Bem december 4-től, Debrecenből kiadott rendeleteivel. Ennek keretében sikerült a sereg alakulatait felfegyverezni: december közepén a vegyes fegyverzetű maroszeői önkéntes mozgó nemzetőrszázlój és az alapvetően lándzsával felszerelt bihari nemzetőrség gyalogzászlóaljai kivételével már az összes rendelkezésre álló alakulat teljesen el volt látva lőfegyverekkel, amihez sikerült biztosítani a lőszerutánpótlást is. A töredékalakulatokat beolvasztották, illetve nagyobb egységek alá rendelték. A beavatatott újoncok és lovak kiképzése, valamint a meglévő alakulatok gyakoroltatása folyamatos volt; a felszerelés és élelmezés javulásával a fegyelem is erősödött. Szembetűnő volt a változás a tüzéségnél: míg a novemberi harcokban a meglévő lövegeket sem sikerült teljes mértékben kihasználni a felszereltség és a tüzerek hiánya miatt, addig december közepére az összes rendelkezésre álló úteget sikerült felszerelni és képzett tüzerekkel ellátni. Végezetül a jobbára fegyver nélküli nemzetőrsegeket feloszlatták, míg a felszereletlen reguláris egységeket a hátszágba irányították.⁹

⁸ Erősítésként az Erdélybe indított alakulatokra lásd: *Süli* 2011b. 68. o. (a három- és a hatfontos honvéd útegek); MNL OL H 2. OHB 1848: 4341. és 4444. In: KLÖM XIII. 399/a. és 406/b. iratok (a 2. sorogyalozred 1. zászlóalja és a 4. honvédzászlóalj); *Csikány* 2008b. 167. o. (a 15. határőr-gyalogezred 1. zászlóalja és a háromfontos honvéd felüteg). A huszárokra lásd: *Kedves* 2008. 256. o. (a 11. huszárezred alezredesi osztálya), *Kedves* 1992. 55. o. (8. huszárezred 2. őrnagyi vegyes osztálya), és 61. o. (7. könnyűlovas-ezred felszázada). A lombardiai kiképzítésű cs. kir. 7. (Kress) könnyűlovas-ezred pótlólovast végrehajtó osztagát 1848. október 4-én Nagyváradon lefegyverezte a magyar nemzetőrség. Miután felesküdték az alkotmányra, az észak-erdélyi sereghez kerültek beosztásra. Erre lásd: *Hegyesi* 2000. 78. o. A továbbiakra lásd: *Süli* 2012. 930. o. (31. honvédzászlóalj); *Hegyesi* 2000. 77–78. 97. o. (27. honvédzászlóalj); *Hegyesi* 2000. 85–87. o. (55. honvédzászlóalj); *Hegyesi* 2000. 83–84. és 88. o. (bihari gyalog és lovas nemzetőrség). A többi alakulat beérkezésére lásd: *Kovács* 1979. 54–57. o. A szatmári és borsodi nemzetőr útegekre lásd még: *Süli* 2011b. 88–90. és 101. o.; az erdélyi hadsereg tüzéségné- re 1848. november–decemberében összefoglalóan: *Süli* 2015a. 974–978. o.

⁹ A sereg újjászervezésére általában lásd: *Czetz* 1868. 22–25. és 28–32. o.; *Kovács* 2014. 119–130. o. A csapatok felfegyverzetségére december közepén lásd: *Czetz* 1868. 30. o. A bihari nemzetőrség fegyverzetére: *Szigeti* 1868. 31. o. A maroszeői önkéntes nemzetőrökre lásd: *Süli* 2011. 47–48., 100. és 105–106. o. Az alakulatok összevonására és átszervezésére lásd az erdélyi hadsereg 1848. december 12-i és az 1849. január 11-i állomány-kimutatását. MNL OL H 2. OHB 1848: 5862. és MTA K. Csány ir. VI. 49. (A december 12-én 427 fős létszámú 32. honvédzászlóalj lőfegyverekkel felszerelt katonáit még december elején beolvasztották a 11. honvédzászlóaljba; az alakulat teljes újjászervezésére, feltöltésére és felszerelésére végül a Partiumban, majd Kolozsváron került sor. Erre lásd még: *Szigeti* 1868. 29. o.; *Süli* 2011. 130. o.; *Süli* 2012. 935. és 944. o. A 11. (Székely) huszárezred 2. őrnagyi 1. százada az ezred december elejére a hadszíntérré vezényelt alezredesi osztályának alárendeltségébe került, míg a 15. (Mátyás) huszárezred kolozsvári osztályánál felállították a 3. századot is. Az ellátási problémákra és megoldódásukra lásd: *Czetz* 1868. 22. o.; *Hegyesi* 2000. 94–97. o. A tüzéség november közepi színvonaláról és felszereltségéről: *Czetz* 1868. 9. és 14. o.; *Süli* 2011b. 95. o.; december közepi helyzetre lásd: *Süli* 2015b. 977–978. o.; a létszámára lásd az 1. mellékletet. A fegyver nélküli nemzetőrsegek feloszlására lásd Bem Szatmárnémetin kiadott, 1848. december 12-i intézkedését. *Teleki* 1973. 108–112. o.; a datálásra: *Kovács* 2014. 127–129. o.; az intézkedésre lásd még: *Bauer* 1870. 75. o.

Végezetül szólni kell az alakulatok harcedzettségéről is. A reguláris gyalogságból legnagyobb harci tapasztalata a 2. (Sándor) sorgyalogezred 1. zászlóaljának, a 15. (2. székely) határőr-gyalogezred 1. zászlóaljának, illetve a 4. honvédszászlóaljnak volt: az első 1848. július végétől, a második augusztus közepétől, a harmadik zömével szeptember közepétől harcolt a Délvidéken a szerb határőrök, szerviánusok, illetve felkelők ellen, és az összecsapásokban jól megállták a helyüket. A 11. honvédszászlóalj október elejétől sikerrel vett részt a román népfelkelők elleni akciókban Erdély középső vidékein és a cs. kir. csapatok elleni szamosfalvai ütközetben is kitűnt a visszavonulás fedezésekor. A 31. honvédszászlóalj október végétől harcolt a Partiumban a román felkelők ellen, és döntő szerepet játszott az ellenük vívott 1848. november 2-i győztes rónafalvai ütközetben. Az 55. honvédszászlóalj százada szintén a román felkelők ellen estek át a tűzkeresztségen az Avram Iancu táborával vívott december 7-i, magyar sikerrel végződő nagysebesei ütközetben. A reguláris lovasság csapatai közül a 11. (Székely) huszárezred alezredesi osztálya augusztus közepétől harcolt sikerrel a szerb felkelők ellen. A 15. (Mátyás) huszárezred kolozsvári osztálya és a 11. (Székely) huszárezred 2. őrnagyi 1. százada október elejétől állt harcban a román felkelőkkel, és mind ellenük, mind a reguláris cs. kir. csapatok ellen jó teljesítményt nyújtott. A 10. (Vilmos-) huszárezred alezredesi 2. százada a Partiumban és Désnél, a Kress-könnyűlovasok novemberben a román felkelők ellen Biharban, a 8. (Coburg-) huszárezred 2. őrnagyi (vegyes) osztálya pedig a Galíciából október–november folyamán való hazaszökéskor szerzett haditapasztalatokat. Az önkéntes és rendes nemzetőrség, illetve az önkéntes csapatok közül az ugocsai és szatmári önkéntes nemzetőregységek, illetve a bécsi légió közül előbbiek a Partiumban a román felkelő, illetve utóbbi a dési ütközetben cs. kir. reguláris alakulatok ellen tünt ki (utóbbi esetben a visszavonulás fedezésénél). Legkevesebb tapasztalata a marosszéki és torda-aranyosszéki (később erdélyi) önkéntes nemzetőr, illetve a közép-szolnoki, a bihari és debreceni rendes nemzetőrség gyalogos, valamint lovas egységeinek, illetve a tűzérség ütegeinek volt.¹⁰

¹⁰ A 2. (Sándor) sorgyalogezred 1. zászlóaljának harcaira lásd: *Kirchthaler* 1895. 422–431. o.; a 15. (2. székely) határőr-gyalogezred 1. zászlóaljára: *Csikány* 2008b. 149–164. o. (Utóbbi zászlóalj részt vett a főhadszíntéren az 1848. október 30-i schwechati csatában is, és kitűnt Mannswörth bevételénél). A 4. honvédszászlóaljról lásd: *Urbán* 1973. 323–324. o. (A zászlóalj két százada már augusztus közepén a Délvidéken volt). A 11. honvédszászlóaljról lásd: *Süli* 2011b. 71–74. és 90–97. o.; a 31. honvédszászlóaljról: *Süli* 2011b. 86–87. o.; az 55. honvédszászlóaljról: *Hegyesi* 2000. 88. o. A 11. (Székely) huszárezred alezredesi osztályára: *Kedves* 2008. 245–256. o.; a 15. (Mátyás) huszárezred kolozsvári osztályára és a 11. (Székely) huszárezred 2. őrnagyi 1. századára lásd: *Süli* 2011b. 71–74. és 90–97. o.; a 10. (Vilmos) huszárezred alezredesi 2. századára *Süli* 2011b. 88–90. és 100–104. o.; a Kress-könnyűlovasokra: *Hegyesi* 2000. 88. o.; a 8. (Coburg-) huszárezred 2. őrnagyi (vegyes) osztályára összefoglalóan: *Kedves* 1992. 55. o. Az ugocsai és szatmári önkéntes nemzetőrökre, illetve a bécsi légióra lásd: *Süli* 2011b. 88–90. és 100–104. o. Összefoglalóan a marosszékiekre: *Süli* 2011a. 47–48., 100. és 105–106. o.; a torda-aranyosszéki önkéntes nemzetőrökre: *Süli* 2011b. 90–97. o.; a közép-szolnokiakra: *Süli* 2011b. 80–81. o.; a bihariakra: *Hegyesi* 2000. 87–88. o. A tűzérség ütegeire lásd: *Süli* 2011b. 73–74., 90–100. o. (kolozsvári erőkhöz beosztott ütegek), valamint 88–90. és 100–104. o. (ún. szatmári és borsodi ütegek). Ennek ellenére a tűzérség jó kiképzettségét igazolta, hogy december 18–20. között a cs. kir. offenzíva elhárításában a magyar ütegek mind Csucsánál, mind Zsibónál fontos szerepet játszottak. Használó a helyzet a 27. honvédszászlóalj esetében, amely valószínűleg már előbb részt vett a román felkelők elleni harcokban, és a csucsai ütközetben a 11. honvédszászlóaljjal együtt szintén kiválóan helyt állt. A tűzérségre lásd: *Kovács* 1979. 65–70. o.; a 27. honvédszászlóaljról: *Szigeti* 1868. 31–36. o.

A cs. kir. haderő az offenzíva előtt

A cs. kir. oldalon éppen ellentétes folyamatok zajlottak: az 1848. november végén Kolozsváron összpontosuló, kb. 6500–6600 fővel és 19 löveggel rendelkező cs. kir. reguláris haderő december közepére kb. 4700–4800 főre és 13 lövegre csökkent. Ennek a változásnak alapvetően két oka volt. Mivel pedig ezek közül az első a magyar összefoglalók egy részében rendszerint igen vázlatos, ezért itt bővebben kerül ismertetésre.¹¹

Az első és egyben legfontosabb ok az erdélyi cs. kir. hadtest szerkezeti gyengeségében rejtett, amely a nyílt háború október közepi kitörése óta korlátozta a sereg működését. A hosszú békeidőszak (1815–1848), illetve a takarékossgot szolgáló szabadságolások miatt ugyanis a rendelkezésre álló alakulatok létszáma jelentősen csökkent. Leginkább az erdélyi cs. kir. haderő helyi kiegészítésű soryalozezredeinél (31., 51., 62.) volt ez így, melyek létszáma még a birodalmi viszonyok között is alacsonynak számított. A helyzetet tovább rontotta, hogy 1848 tavaszán–nyarán megindult a magyar nemzetőrségek, majd honvédszászlóalj és önkéntes csapatok szervezése, ahová tömegesen léptek át a serezek magyar származású, felszerelt és kiképzett katonái, ami egyes esetekben nemcsak a létszám további csökkenését, hanem az adott alakulat teljes felbomlását is magával hozta. A helyzetet rontotta, hogy a fenti ezredek előírt 9 zászlóaljából és 3 gránátos osztályából 1848 őszén helyben csak 5 zászlóalj és a gránátosok álltak rendelkezésre, a többi alakulat Erdélyen kívül állomásozott. A létszám pótlását elméletileg segítette, hogy az országész lakosságának többségét adó szász és román népesség a cs. kir. oldalon állt. Ám a román felkelés az ellenőrzésük alatt lévő területeken szétzilálta a közigazgatást, ami jelentősen nehezítette az újoncozást. Ehhez járult még valószínűleg, hogy a „szabad élethez” hozzászokó román népfelkelők nem nagyon „vágyakoztak” a cs. kir. hadsereg ezredeinek szigorú fegyelmi rendszabályai közé. Ezért 1848. december végéig a fenti serezi zászlóalj nem kaptak jelentősebb újoncpótlást, így létszámuk alacsony maradt.¹²

¹¹ A november végi becsült létszám alapjára lásd: *Heydte* 1863. I. k. 175. o. (ez azonban nem tartalmazza a tüzérek becsült létszámát; nélkülük 6390 fő); a december közepi létszámra (a kolozsvári helyőrséggel együtt) lásd a 2. mellékletet.

¹² A cs. kir. erdélyi haderő helyi soryalozezredeinek alacsony létszámára, a helyben állomásozó zászlóaljakra és az újoncozás problémáira összefoglalóan lásd: *Heydte* 1863. I. k. 109–112. o. 1848. október közepén a fenti ezredek közül a következő alakulatok álltak rendelkezésre: cs. kir. 31. (Leiningen) soryalozezred 3. zászlóalj (kb. 550 fő), a cs. kir. 51. (Károly Ferdinánd) soryalozezred törzs és 1–3. zászlóalj (kb. 1600 fő), cs. kir. 62. (Turszky) soryalozezred 3. zászlóalj (kb. 150 fő), a három ezred gránátos osztályából összeállított Uracca gránátos zászlóalj (kb. 500 fő). Az alakulatok feltöltésére 1848 őszén a cs. kir. hadvezetés 3745 újoncot igényelt, ezt azonban csak igen vonatottan sikerült kiállítani: az ezredek feltöltésére, az újoncok felszerelésére és kiképzésére szolgáló tartalék osztályok közül a 31. és 51. soryalozezredékét csak 1849 januárjában, míg a 62. soryalozezredét csak 1849 februárjában sikerült felállítani. Utóbbira lásd még: *Hermann* 2003. 177. o. Az ezredek feltöltése ezt megelőzően is folyt: erre utal, hogy az 51. soryalozezred december közepén kb. 200 felszerelt, de kiképzetlen újoncot kapott. Ez azonban jobbra csak a létszám szinten tartására volt elegendő, míg az újoncok képzetlensége csökkentette a zászlóaljak harcképességét. Erre lásd: *Heydte* 1863. I. k. 196. o. Utóbbi ezred ütőképességét az is gyengítette, hogy 9. századát 1848. október 27-én Tordán a helyi nemzetőrség lefegyverezte. Noha később újra felszerelték őket, fegyverzetüket a nemzetőrök nem adták vissza. Erre lásd: *Süli* 2011a. 47. o.; *Heydte* 1863. I. k. 130. o. A magyar alakulatokhoz való átlépésekre lásd: *Süli* 2011a. 128. és 134. o. Az átlépések okozta bomlásra példa a cs. kir. 62. (Turszky-) soryalozezred 3. zászlóaljának sorsa. 1848 folyamán a zászlóalj fele (13–15. század) a Szilágyságban, míg másik fele (16–18. század) Marosvásárhelyen állomásozott. A 13. század már Szilágysomlyón felbomlott, amikor zömmel magyar legénységű állományának jelentős része átlépett a helyi nemzetőrséghez. Eközben a marosvásárhelyi századok állományát az ott szervezett 12. honvédszászló-

Más okokból, de hasonlóan nehéz volt a helyzet cs. kir. szempontból az erdélyi határvidékek területén. A magyar kormány 1848 július-augusztusában a 14. (1. székely) és a 15. (2. székely) határőr-gyalogezredek 1. (tábori) zászlóaljait, illetve a 11. (Székely) huszárezred alezredesi osztályát a magyarországi hadszíntérre rendelte; 1848 őszén pedig a székely határvidékek még otthon lévő alakulatainak döntő többsége is a szabadságharc-hoz csatlakozott. A székelyek katonai ereje így elveszett a cs. kir. hadvezetés számára, sőt, jelentős haderőt kellett ellenük mozgósítani. A 16. (1. román) határőr-gyalogezrednek nem voltak nagyobb gondjai: mindkét tábori zászlóalja otthon tartózkodott, így a harmadik, újonnan felállított tartalék zászlóaljjal együtt 10 tábori és 6 tartalék századot adott a cs. kir. hadtestbe 1848 őszén. Viszont jelentős gondokkal küzdött a 17. (2. román) határőr-gyalogezred. Az újoncok számával itt sem volt probléma, ám a fegyverzettel és felszereléssel annál inkább. Az ezred 1848 tavaszán a cs. kir. főhadparancsnokság rendeletére kb. 1500-1700 lőfegyvert adott át az erdélyi magyar nemzetőrseguek részére; 1. (tábori) zászlóalja pedig 1848 júliusában elvonult a magyarországi hadszíntérre, és már nem is tért vissza. Az így kialakuló fegyverhiány miatt az ezred 1848 őszén csak 10 felszerelt századot tudott a harctérre küldeni.¹³

aljba beállók apasztották; emiatt a századok legénységi állománya egyenként kb. 50 főre csökkent. A zászlóaljat októberben összevonták és Kolozsvárra rendelték, ahol végleg felbomlott: október közepén az átlépések miatt a 13-15. századokban a tisztikaron kívül csak összesen kb. 50 fő legénység maradt hűséges a fekete-sárga lobogóhoz. A város elhagyása után a zászlóalj a cs. kir. erőkhöz csatlakozott: novemberben megmaradt állományát a 16-17. századokba vonták össze és a székelyek ellen küldték, míg a 13-15., illetve a 18. század kereteit Nagyzebenbe vezényelték újjászervezésre. *Bichmann* 1909. 202-206. o.

¹³ A kiindított székely csapatokra, illetve a székek otthon maradt erőire összefoglalóan lásd: *Csikány* 2008a. (passim); *Süli* 2011a. 73-106. és 164-195. o. A cs. kir. oldalon csak a 11. (Székely) huszárezred 2. őrnagyi osztálya 1. századának egy szakasza, illetve a 2. század maradt, zömmel román legénységgel. Ezekből, illetve valószínűleg az erdélyi kiegészítésű 2. (Hannover) huszárezred tartalék századának 64 román huszárból végül egy osztályt (kb. 150 fő) szerveztek. *Süli* 2011a. 13-14. és 69. o.; a létszámra október közepén lásd: *Bichmann* 1909. 215. o. A 16. (orláti, 1. román) határőr-gyalogezred mozgósított állománya 1848 októberében a 1. és 2. (tábori) zászlóaljakban (10 tábori század) kb. 2000 fő volt. Erre lásd a cs. kir. erdélyi hadtest 1848 októberi diszlokációját: ÖStA KA AFA Kr. i. U. 1848-49. Karton 1928. Brigade unter Gedeon 1848-10-1.; *Bichmann* 1909. 215. o.

A két hiányzó tábori századra a valószínű magyarázat, hogy szeptember-október folyamán az ezred zömmel magyar legénységű, Hunyad vármegyei rákosdi százada lázadást robbantott ki az ezredparancsnokság ellen, melynek felszámolása október második feléig eltartott. Erre lásd: *Süli* 2011a. 67-69. o. A 17. (beszterce-naszódi, 2. román) határőr-gyalogezred 1. (tábori) zászlóalja (847 fő) július végén indult Magyarországra, ám mivel a szerb felkelők ellen nem voltak hajlandók harcolni, így helyőrségi szolgálatra Pestre, majd Lipótvárra rendelték őket. Október folyamán két százada (1. és 6.) Jellačić csapataihoz csatlakozott, így a zászlóalj maradék négy századát visszavonták Pestre, majd november közepén lefegyverezték; állománya a háború végéig hadifogságban maradt. Erre lásd: *Treuenfest* 1882. 256-272. o. A tavaszi fegyverkiállításra lásd: *Süli* 2011a. 17. o. Alapvetően ennek volt köszönhető, hogy bár mind a 2. tábori (létszáma szeptember 18-án 992 fő), mind a 3. tartalék (létszáma október 1-jén 1414 fő) zászlóaljat sikerült 1848 őszén felállítani összesen 13 századdal, ebből azonban csak 10 századot sikerült felszerelni és harctérre küldeni; a többi helyőrségi szolgálatra maradt vissza. *Treuenfest* 1882. 273-288. o., illetve a cs. kir. erdélyi hadtest októberi diszlokációja. A magyar kézen lévő területek által a déli cs. kir. hadművelleti bizástól elszigetelt beszterce-naszódi román határvidékek 1848 őszi fegyver-, lőszer-, felszerelés- és pénzhiányaira lásd: *Heydte* 1863. I. k. 138. o. A probléma állandóságára utal Karl Urban ezredes, a 17. (2. román) határőrezred parancsnoka 1848. december 30-án Besztercéről Anton Puchner cs. kir. altábornagynak írott jelentésében, miszerint akár 4000 főt is ki tudna állítani, ha elég lőfegyvert kapna. ÖStA KA AFA Kr. i. U. 1848-49. Karton 1918. Armeekorps in Siebenbürgen unter Puchner. 1848-12-139. Másolata: HL 1848-49. 7/173.

A fenti viszonyok miatt igen jelentős segítségnek számítottak a gyalogság vonatkozásában azok az Erdélyben állomásozó, galíciai és bukovinai kiegészítési seregzredek (41. és 63.), amelyek jobbára fel voltak töltve, és ukrán, lengyel, valamint román legénységük „immunis” volt a magyar forradalmi mozgalmakkal szemben. 1848. október közepén ezek három zászlóalja állt itt rendelkezésre, amelyhez november elején a Bukovinából erősítésként érkező Wardener-dandár kötelékében még két sor-, illetve egy kordonzászlóalj is csatlakozott. Ezeknél a csapatoknál hosszabb távon az bizonyult a fő gondnak, hogy az erdélyi hadszíntér elszigeteltsége miatt eredeti kiegészítési körzetükből nem kaphattak újoncokat; pótlásukat így szintén helyben kellett megoldani. Hasonlóan nagy segítséget jelentett a helyi szász önkéntesekből álló vadászzászlóalj megszervezése.¹⁴

A lovassággal ugyancsak súlyos gondok voltak. A zömével a magyar oldalra álló 11. (Székely) huszárezred miatt a feladatokat a másik két, rendelkezésre álló ezrednek (3. könnyűlovas- és 5. dragonyosezred) kellett megoldania. Itt is hasonlóan súlyos problémát jelentett a századok kis létszáma a szabadságolások miatt, és még nagyobbat a hiányzó képzett lovak jelentős száma. Noha a két ezred október közepén jelentősebb kiegészítést kapott, hosszabb távon itt is nagy nehézséget jelentett az eredetileg galíciai és csehországi felállítású alakulatok számára a képzett emberekből és lovakból álló pótlás beszerzése a helyi viszonyok között. Így a lovasszázadok bevethető állománya viszonylag alacsony maradt.¹⁵

A cs. kir. tüzérség is létszám gondokkal küszködött. A helyben lévő erőket Erdélyben csupán a cs. kir. 5. tábori tüzérezred egyetlen százada, illetve a gyulafehérvári erődben állomásozó helyőrségi tüzérség képviselte; ezért október közepéig még csak egy tábori üteget sikerült felszerelni. A hiányzó tüzekeket a sorgyalozezredek állományából igyekeztek pótolni, ami természetesen csökkentette azok létszámát.¹⁶

¹⁴ A fenti alakulatok október közepi létszáma a következő volt: cs. kir. 41. (Siskovich) sorgyalozezred 1. Landwehr zászlóalja (kb. 900 fő), cs. kir. 63. (Bianchi) sorgyalozezred törzs és 1–2. zászlóalj (kb. 2080 fő). A Wardener-dandár állományába a cs. kir. 24. (Parma) sorgyalozezred 3. zászlóalja (4 század), a cs. kir. 41. (Siskovich) sorgyalozezred 3. zászlóalja (4 század), illetve az 1. bukovinai kordonzászlóalj (4 század) tartozott; ezek összlétszáma kb. 2300 fő volt. Ezekre lásd: *Heydte* 1863. I. k. 109. és 138. o.; *Formanek* 1887. II. k. 349–350. és 359–360. o. A szász önkéntes (később cs. kir. 23. tábori) vadászzászlóaljat (6 század) 1848 őszén kezdték el szervezni Nagyszébenben, ám mivel kiegészítését a toborzásra alapozták, eredeti tervezett létszámát (1253 fő) végül nem érte el. *Heydte* 1863. I. k. 112. o.

¹⁵ A lovasságra összefoglalóan lásd: *Heydte* 1863. I. k. 85–87., 109–110. és 138. o. A két lovasezredtől 1848 őszén szabadsággal 756 fő volt távol. A cs. kir. 5. (Savoya-) dragonyosezred október eleji viszonyaira jellemző, hogy parancsnoka, Peter Freiherr von Rhenen ezredes 1848. október 4-i, Köhalomról a cs. kir. főhadparancsnokságnak írott jelentésében olyan századokról is említést tett, amelyeknek alig 50 lovas alkotja a bevethető állományát. A feltöltésre tett erőfeszítéseknek és a Nagyváradról beérkező kb. 140 lóból álló pótlásnak köszönhetően október 18-án az ezred kb. 600 főből és 580 lóból állt. Erre lásd: ÖStA KA AFA Kr. i. U. 1848–49. Karton 1918. Armeekorps in Siebenbürgen unter Puchner. 1848-10-4. Másolata: HL 1848–49. 2/56.; *Wengen* 1897. 722. o. A cs. kir. 3. (Miksa) könnyűlovas-ezred állománya október közepén kb. 720 főből és ugyanannyi lóból állt. Ehhez november elején Galiciából a Wardener-dandárral együtt még pótlásként 120 lovas és ló érkezett az ezred tartalék századától. Ám a bevethető létszámot jelentősen csökkentette, hogy a Kolozsváron lévő 2. őrnagyi osztály 2. századát (115 fő) október végén a magyar csapatok lefegyverezték. A század állományát ugyan később szabadon engedték, a felszerelés és a lovak azonban magyar kézen maradtak. Utóbbira lásd: *Süli* 2011a. 157–158. o.

¹⁶ A cs. kir. tüzérség szervezésére és létszámára összefoglalóan lásd: *Heydte* 1863. I. k. 109–111. o. A cs. kir. 5. (Bervaldo-) tábori tüzérezred helyben lévő századának létszáma október közepén kb. 180 fő volt. A cs. kir. tüzérparancsnokság erőfeszítéseinek köszönhetően azonban október végére a mozgó csapatokat már két és fél hatfontos gyalogüteg, illetve egy háromfontos gyalogüteg támogatta, amihez a Wardener-dandár állomá-

A cs. kir. reguláris erők gyengeségét a helyi, jelentős számban löfegyverekkel felszerelt szász nemzetőrök, illetve a román népfelkelés tömegei némileg ellensúlyozták. Ám míg a magyar lakosságú területek kis létszámú nemzetőrségeinek lefegyverzését és felszámolását túlerejükkel meg tudták oldani, addig (fegyverzeti, felszerelési, képzettségi és fegyelmi hiányosságaik miatt) a szervezett reguláris magyar, illetve székely honvéd, önkéntes és határőr (sőt, kedvezőbb erőviszonyok mellett a magyar nemzetőrségi) csapatokkal szemben is a nyílt összecsapásokban rendszerint alulmaradtak. Ezért a cs. kir. hadvezetés valójában csak kiegészítő (megszálló, helyőrségi, biztosító) feladatokra tudta őket hasznosan igénybe venni.¹⁷

A fentiekből következik, hogy a magyar reguláris erők ellen igazából csak a cs. kir. reguláris csapatokat lehetett bevetni a siker reményében, amelyek azonban a teljes erdélyi hadszíntérhez viszonyított aránylag kis számuk miatt nem tudtak egyszerre mindenütt a kellő erővel fellépni. Ezért volt döntő jelentőségű a második ok: a háromszéki székely ellenállás kibontakozása november végén. Noha az 1848. november 5-i marosvásárhelyi vereség után a székely tábor felbomlott és Maros- és Udvarhelyszék megszállását követően november folyamán a 14. (1. székely) határőr-gyalogezred kiegészítési területül szolgáló Csíkszékét is sikerült pacifikálni jobbra császárhú tisztkarának segítségével, a 15. (2. székely) határőr-gyalogezred bázisául szolgáló Háromszék nem volt hajlandó megadni magát. Az ide visszahúzódott honvéd, önkéntes, határőr, nemzetőr és népfelkelő alakulatokat tömörítő székely sereg létszáma elérhette a kb. 10 000 főt, és december elejétől már 5 löveggel is rendelkeztek. Az ellenük küldött, kb. 2200 reguláris katonából (tüzérekkel együtt) és 8 lövegből, illetve kb. 4000 szász nemzetőrből és román népfelkelőből álló cs. kir. seregről hamar kiderült, hogy nemcsak az ellenállás felszámolását nem képes megoldani, de az egyre merészebb, a Szászföldre irányuló székely betöréseknek sem képes igazán gátat vetni. Az 1848. december 5-i szászhermányi magyar győzelem után pedig megnyílt a székely sereg útja Brassó felé.¹⁸

A hadműveleti bázisának tekintett Szászföldet féltő Anton Puchner cs. kir. altábornagy kényszerhelyzetbe került. Egy Dévánál álló különítménye már a Bánságba készült, hogy a temesvári cs. kir. várőrség alakulataival együtt felmentse a magyar csapatok által körülzárt Arad erődjét; számos alakulata pedig helyőrségi szolgálatot látott el, így egyéb tartalékai nem voltak. Ezért utasítást küldött Kolozsvárra, hogy az ott lévő alakulatok-

nyában november elején még egy hatfontos „vegyes” üteg (5 löveg) érkezett. Erre lásd az október 25-i hadrendet: ÖStA KA AFA Kr. I. U. 1848–49. Karton 1928. Brigade unter Gedeon 1848-10-ad 15.; *Formanek* 1887. II. k. 359–361. o. A felszerelést elősegítette, hogy az eredetileg az erdélyi honvédség részére felállítandó hatfontos üteg számára összegyűjtött lovakat és szekereket Vay Miklós királyi biztos 1848 szeptemberében Gyulafehérvárra küldte. Ezeket a szakítás után a cs. kir. hadvezetés lefoglalta, majd saját céljaira hasznosította. *Süli* 2015a. 974. o.

¹⁷ Létszámukat a magyar vezetés 1848. december közepén (erős túlzással) 40 000 szász nemzetőrré, illetve 195 000 román népfelkelőre tette; a valós számuk valószínűleg kb. 8000, illetve 50–60 000 fő volt. *Kóvári* 2014. 139. o.; *Hermann* 2008. 209. o.

¹⁸ A székely tábor küzdelmeire, a marosvásárhelyi vereségre és az utána következő eseményekre összefoglalóan lásd: *Süli* 2011b. 74–79. o. Háromszék ellenállásának előzményeire és kibontakozására, az általános erőviszonyokra, illetve a hadműveletekre 1848. december 5-ig lásd: *Csikány* 2015. 18–43. o. Az már más kérdés, hogy az elsősorban saját területük védelmére törekvő székelyek nem használták ki szászhermányi győzelmüket, majd a cs. kir. Heydte-különítmény Erdővidékre történő betörése miatt főerőiket északra csoportosították át. *Csikány* 2015. 43–62. o.

ból egy dandárt irányítsanak Brassóba. A december 8-án megérkező rendelet értelmében Wardener tábornok 9-én Schurttter vezérőrnagy vezetésével egy viszonylag erős dandárt indított el Háromszék felé; emiatt azonban saját csapatainak létszáma kb. egyharmadával csökkent. A hiányt a három dandárba szervezett cs. kir. csapatok mellé rendelt román népfelkelő táboroknak kellett volna pótolni, de miután a legerősebb, az Avram Iancu vezette érchegységi román felkelő tábor csapatai éppen ez idő tájt, 1848. december 7-én Nagysebesnél szenvedtek vereséget a felső-erdélyi magyar hadsereg alakulataitól, ez nem sok jóval bíztathatta a jövőre nézve az észak-erdélyi cs. kir. haderő parancsnokát. Ráadásul a bécsi cs. kir. főparancsnokság terveinek megfelelően hamarosan támadást kellett indítania a sáncokkal megerősített Csucsai-szoros birtokbavételére, majd előr kellett nyomulnia Nagyvárad felé.¹⁹

Összegzés

Írásomban röviden igyekeztem felvázolni azokat a folyamatokat, melyek eredménye az alább leközölt két hadrendben csapódott le. Ennek kapcsán megállapítható, hogy míg a felső-erdélyi magyar hadsereg november közepe óta (mind mennyiségben, mind minőségben) folyamatosan erősödött, addig a cs. kir. „északi hadtest” nem tudott komolyabb létszámnövekedést elérni. Sőt, állományának jó egyharmadát délre csoportosították át; ezt a veszteséget pedig sem a soralakulatokhoz beérkező, gyér számú, javarészt képzetlen újoncok, sem a dandárok támogatására rendelt román népfelkelő táborok nem tudták hatatosan pótolni. Ráadásul a cs. kir. csapatok kivonásáról a magyar vezetés is értesült. Így elmondható, hogy bár a felső-erdélyi magyar hadsereg parancsnoksága és a Háromszék vezetése között nem volt tényleges kapcsolat, az adott időszakban mégis jól együttműködtek: a Brassót fenyegető székely támadás éppen a tervezett magyar offenzíva előtt készítette az „északi arcvonal” meggyengítésére a cs. kir. erdélyi főparancsnokságot. Utóbbi ebben az időszakban korántsem nyújtott ilyen jó teljesítményt: alapvető gyengeségei ellenére egyszerre több irányba (Háromszék, Arad, Csucs) folytatott harctevékenységet, illetve tervezett támadást indítani, ami a meglévő, amúgy sem jelentős cs. kir. erők szét-

¹⁹ A dévai cs. kir. különítményre, Puchner utasítására és a december 9-én Brassóba vonuló csapatokra lásd: *Heydte* 1863. I. k. 162–163. és. 184–185. o. Az 1848. december 3-i hadrend szerint a Kolozsvár környékén eredetileg tartózkodó cs. kir. dandárokról és beosztásaikra lásd: *Kövári* 2014. 137–138. o. A dévai cs. kir. különítmény reguláris csapatai összesen kb. 1100 főből (tüzérekkel együtt) és 6 lövegéből álltak, amihez még kb. 1200 gyalogos és 60 lovas román népfelkelő is csatlakozott. A különítmény valószínűleg december 8-án indult el Déváról, 14-én egyesült a temesvári csapatokkal, majd még aznap közösen feltörték az Arad körüli magyar ostromzárat és élmezőnyrel látták el a várórséget. Erre lásd még: *Csikány* 1998. 119–122. o. A december 9-én Brassóba induló Schurttter-dandár a következő alakulatokból állt: a 24. (Parma-) sorjalogezred 3. zászlóalja (4 század), a 41. (Siskovich-) sorjalogezred 1. Landwehr zászlóalja (6 század), az 51. (Károly Ferdinánd-) sorjalogezred gránátos osztálya (2 század), a 3. (Miksa-) könnyűlovas-ezred (ezredesi 1. század és az 1. őrnagyí osztály: összesen 3 század), illetve az 1. hatfontos gyalogüteg (6 löveg); összesen kb. 2200 fő és 6 löveg. A dandár (némileg módosult állománnyal) december 18-án ért Brassóba, és fellépésének döntő szerepe volt abban, hogy 1849. január 2-án a székelyek Árapataknál fegyverszünetre kényszerültek. A dandár állományára még lásd a 2. melléklet megjegyzéseit; a dandár beérkezésére, új alakulataira, a hadműveletekre és a fegyverszünetre lásd: *Csikány* 2015. 63–66. o. Az északon hátra maradt cs. kir. csapatokra és új beosztásukra lásd a 2. mellékletet. A Wardener-dandár támogatására Avram Iancu tábornok (kb. 15 000 fő), Urban és Jablonsky támogatására Daniel Buteanu és Florian Micaş táborai (összesen kb. 15-18 000 fő) szolgáltak. *Heydte* 1863. I. k. 185–186. o.; *Kovács* 1979. 69. o. A nagysebesi ütközetre lásd: *Hermann* 2008. 234. o. A cs. kir. erdélyi „északi hadtest” decemberi támadási tervére lásd: *Kovács* 1979. 64–65. o.

forgácsolásához vezetett. Ezért összességében megállapítható, hogy Bem észak-erdélyi „villámhadjárata” sikerének csak egyik összetevője volt a tábornok hadvezéri zsenialitása és seregszervező munkássága: legalább ilyen súlyú a magyar kormány és hadvezetés erdélyi hadsereget megerősítő tevékenysége, illetve a cs. kir. észak-erdélyi erők jelentős meggyengülése az offenzíva előtt, amely a reguláris erők esetében határozottan a magyar fél javára billentette át az erőviszonyokat.²⁰

MELLÉKLETEK

1. A felső-erdélyi hadsereg hadrendje 1848. december közepén²¹

Parancsnok: Józef Bem vezérőrnagy
Táborkari főnök: Czetz János őrnagy
Táborkari iroda főnöke: Forró Elek százados²²
Lovassági parancsnok: gróf Mikes Kelemen ezredes²³
Tüzérparancsnok: Böhm Vilmos százados
Hadbiztos: gróf Teleki Sándor őrnagy

²⁰ A magyar reguláris (sor-, honvéd- és önkéntes nemzetőr) alakulatok összlétszáma ekkor a felső-erdélyi hadseregen belül kb. 8600-8700 fő és 32 (35) löveg volt, ezzel szemben a cs. kir. észak-erdélyi reguláris erők (a kolozsvári helyőrséggel együtt) kb. 4700-4800 főt és 13 löveget tettek ki. Ezzel 1848. december közepén a magyarországi hadszínterek közül az észak-erdélyi volt az egyetlen, ahol a magyar reguláris csapatok létszám-fölénybe kerültek a cs. kir. ellenféllel szemben, és minőség szempontjából is lényegében egyenrangúnak bizonyultak. A létszámokra lásd az 1. és 2. mellékletet. A cs. kir. erők gyengeségéről való magyar információkra utal Kossuth Bemnek Pestről írt, 1848. december 16-i levele. Közli: KLÖM XIII. 461/b. irat, idézi: Kovács 1979. 55. o. Érdekes ugyanakkor, hogy a cs. kir. parancsnokok közül Karl Urban ezredes tiltakozott az erők megosztása miatt, és inkább a rendelkezésre álló csapatok egységes fellépését szorgalmazta Háromszék ellen. Mivel azonban ez Kolozsvár és az északi területek feladásával járt volna, a javaslatot elvetették. *Heydte* 1863. I. k. 184–185. o.

²¹ Rekonstrukció. – A hadrend az erdélyi hadsereg 1848. december közepi hadrendje, illetve az alább ismertetett létszámkimutatások alapján készült. A hadrendet közli: *Czetz* 1868. 29–30. o.; ez alapján: *Kovács* 1979. 56–57. o. és *Kovács* 2014. 131–132. o.; némileg módosítva: *Bauer* 1870. 71–72. o. Az 1848. december 12-i és az 1849. január 11-i kimutatásokra lásd: MNL OL. H 2. OHB 1848: 5862.; MTA K. Kt. Csány ir. VI. 49. (A szerző itt köszöni meg Hermann Róbert hadtörténésznek, hogy iratmáslataival és szakmai tanácsaival segítette a közlemény megírását.) Ahol megvolt, ott a december 12-i létszámadatot használtam; ahol nem, ott a január 11-i adatokból arányosítva határoztam meg a valószínű létszámot. Megjegyezném, hogy a hadjárat első felében a zászlóaljok általában átlagosan kb. 100-120 főt, míg az önálló gyalog- és lovasszázadok kb. 10-20 főt veszítettek létszámukból (eltérések plusz-mínusz irányban természetesen előfordultak); a tüzérség vesztesége minimális lehetett. Ám az adatok szerint a csapatok feltöltése és újabb egységek (elsősorban nemzetőri és honvéd tüzérség), illetve alegységek beérkezése is folyamatos volt, így számos esetben – a veszteségek dacára – az alakulatok január 11-i létszáma magasabb, mint a december 12-i. A decemberi 12-i jelentés egyébként még számos nemzetőr alakulatot is felsorol; ezek azonban szemlátomást az offenzívában már nem vettek részt. Ez összhangban van Bem Szatmárnémetin kiadott december 12-i intézkedésével, amellyel a felszeretlen nemzetőröket hazaküldte.

²² Bauer visszaemlékezése szerint 1848. december 9–26. között Forró volt a táborkari iroda főnöke; ő csak előtte, illetve utána töltötte be a posztot. Vö.: *Bauer* 1870. 74. és 82. o.; *Czetz* 1868. 32. o. Ennek ugyan némileg ellentmondanak az életrajzi adatok, viszont igazolja Beöthy Ödön erdélyi teljhatalmú főkormánybiztos Kossuthhoz írt, Kolozsváron kelt 1849. január 2-i levele. MNL OL H 2. OHB 1849: 225. Közli: *Süli* 2014. 69–70. o. Forró életrajzára lásd: *Bona* 2000. 335–336. o.

²³ Mikes általános beosztására lásd: *Bauer* 1870. 107–108. o.; életrajzára: *Bona* 2000. 517–518. o.

I. dandár (Csucsá)

Parancsnok: Riczkó (Ignác) Károly ezredes
Táborkari tiszt: Baumgarten József alezredes

<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
11. honvédszászlóalj	Inczédy Sámuel százados ²⁴	6		854		
27. honvédszászlóalj (1–2., ill. 5–6. század) ²⁵	Grubiczy Sándor százados	4		kb. 700		
Bihari nemzetőr gyalogság (1–3. zászlóalj) ²⁶	Marzsó Imre őrnagy	18		kb. 3600		
7. (Kress-) könnyűlovas-ezred	Peretzi Mihály százados		0,5	72	72	
Bihari nemzetőr lovasság	Dobozy István őrnagy ²⁷		1	150	150	
I. honvéd hatfontos gyalogüteg ²⁸	Niegreis Alajos hadnagy			kb. 101	kb. 75	6
Összesen		28	1,5	kb. 5477	kb. 297	6

²⁴ Inczédy beosztására lásd életrajzát: *Bona* 2000. 401–402. o.; *Szigeti* 1868. 29–30. o. A zászlóalj hivatalos parancsnoka ekkor még báró Bánffy János őrnagy volt; ő azonban ekkor már Bem törzsenél tartózkodott. Életrajzára lásd: *Bona* 2000. 229. o.

²⁵ A 27. zászlóalj nem szerepel a Czetz-féle hadrendben (*Czetz* 1868. 29. o.), amely itt az 55. honvédszászlóaljat tünteti fel, de ez tévedés: az ekkor már a III. dandárnál volt. Bem ugyanis a saját vezetése alatt lévő, a tervezett támadásban főszerepet vivő III. dandárt igyekezett megerősíteni, így számos alakulatot (31. és 55. honvédszászlóalj, maroszéki önkéntes nemzetőrszászlóalj) a balszárnyra irányított át Csucsá és Szibó térségéből. Az 55. zászlóaljat váltó 27. honvédszászlóalj valószínűleg december 13–17. között érkezett be Csucsára. *Süli* 2012. 932–933. o. Az elvezénylésekre és a 27. honvédszászlóaljra Csucsánál lásd: *Szigeti* 1868. 31–38. o., illetve a 27. zászlóalj beérkezésére utal még: *Hegyesi* 2000. 97. o. Az alakulatnak valószínűleg a 2. osztálya (3–4. század) kb. 300 fővel ekkor az aradi ostromseregnél tartózkodott. Ezeket valószínűleg december második felében indították Erdélybe; a 4. század december végén az erdélyi Érchegységben lévő román felkelők ellen létrehozott záróvonal alárendeltségébe került Belényesre, míg a 3. század január elején csatlakozott a zászlóalj zöméhez. Az aradi kiküldetésre lásd: *Csikány* 1998. 115–122. o. A 4. századra ifj. Beke József őrnagy belényesi dandárának 1848. december 25-i létszámkimutatása: MNL OL H 106. Hodossy-iratok 2. d. 873. fol. (a század létszáma 154 fő); a többi 5 századra és a becsült létszámra lásd a január 11-i kimutatást.

²⁶ A bihari gyalogos és lovas nemzetőrség általános parancsnoka Riczkó (Ignác) Károly nemzetőr őrnagy, az 1. zászlóalj irányítójának 1848. november végi honvéd ezredesi, majd dandárparancsnoki kinevezése után Marzsó Imre nemzetőr őrnagy, a 2. zászlóalj vezetője lett. *Hegyesi* 2000. 83–84. o. A gyalogság létszáma január 11-i adat, ám a nemzetőri csapatok december 12-i és január 11-i létszámadatai általában megegyeznek.

²⁷ A század nem szerepel a Czetz-féle hadrendben. *Czetz* 1868. 29. o. Dobozy életrajzára lásd: *Bona* 2000. 308–309. o. Itt a bihari nemzetőr gyalogságnál szerepel, de Hegyesi a lovas nemzetőrségnél említi, így valószínű, hogy ő volt a fenti század parancsnoka. *Hegyesi* 2000. 90. o.

²⁸ A létszám január 11-i adat. (Az üteg 4 hatfontos ágyúból és 2 hétfontos tarackból állt.)

II. dandár (Szilágysomlyó–Zsibó)

Parancsnok: Czetz János őrnagy²⁹
Táborkari tiszt: Bauer Lajos százados³⁰

<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
15. (2. székely) határőr-gyalogezred 1. zászlóalj	Szilágyi Sámuel őrnagy	6		836		
Erdélyi önkéntes nemzetőr zászlóalj	báró Kemény Farkas őrnagy	4		371		
Debreceni nemzetőr gyalogság	Csapó János őrnagy ³¹	2		444		
Közép-szolnoki nemzetőr gyalogzászlóalj	báró Egloffstein Albert őrnagy	6		1190		
11. (Székely) huszárezred alezredesi osztály, 2. őrnagyi osztály 1. század ³²	Kiss Sándor őrnagy		2,5	261	261	
15. (Mátyás-) huszárezred kolozsvári osztály (1–3. század)	gróf Bethlen Gergely őrnagy		3	296	296	
Debreceni nemzetőr lovasság	Csapó János őrnagy		2	224	224	
I. honvéd (kolozsvári) háromfontos gyalogüteg ³³	Péchy Albert hadnagy			kb. 91	kb. 56	6
II. honvéd háromfontos fél gyalogüteg ³⁴	Müller István hadnagy			kb. 63	kb. 50	4
Összesen		18	7,5	kb. 3776	kb. 887	10

²⁹ Czetz távolléte idején Mikes Kelemen ezredes volt a dandár parancsnoka. *Czetz* 1868. 29. o.

³⁰ Bauer beosztására lásd: *Bauer* 1870. 77. o.; életrajzára lásd: *Bona* 2000. 226. o. és *Czetz* 1868. 30. o. Forró századosot említi, ő azonban ekkor már Bem törzséhez tartozott.

³¹ A debreceni gyalogos és lovas nemzetőrség általános parancsnoka Csapó János őrnagy volt. Életrajzára lásd: *Bona* 2000. 283–284. o.

³² A 2. őrnagyi osztály 1. századának (tulajdonképpen egy szárny; a létszámcsökkenés miatt két szakaszba vonták össze) parancsnoka ekkor Csulak Dávid főhadnagy volt; a létszáma 1848. december 12-én 56 fő. A század hiányzik a Czetz-féle hadrendből (*Czetz* 1868. 29. o.), de a létszáma szemlátomást szerepel az alezredesi osztály létszámában, aminek valószínűleg alárendelték.

³³ A létszám január 11-i adat. Az üteg 6 háromfontos ágyúból állt.

³⁴ A létszám január 11-i adat. Az üteg a Czetz-féle hadrendben tévesen hatfontosként szerepel, pedig valójában három darab háromfontos ágyúból és egy hétfontos tarackból állt. *Czetz* 1868. 30. o., és a január 11-i kimutatást.

III. dandár (Nagybánya)³⁵

Parancsnok: József Bem vezérőrnagy
Táborkari tiszt: báró Meszéna István őrnagy

Alakulat	Parancsnok	Gyalog század	Lovas század	Ember	Ló	Löveg
2. (Sándor-) sorgyalozegred 1. zászlóalj (1-4. század) ³⁶	Keller József főszázados	4		kb. 600		
4. honvédzászlóalj	báró Meszéna István őrnagy	6		1226 ³⁷		
31. honvédzászlóalj	Tóth Ágoston őrnagy	6		kb. 850 ³⁸		
55. honvédzászlóalj ³⁹ (1–3. század)	Fráter Alajos százados	3		685		
Marosszéki önkéntes nemzetőr zászlóalj ⁴⁰	Tolnay Gábor százados	4		491		
Szatmári önkéntes nemzetőr gyalogos osztály	Jeney Dániel őrnagy	2		340		
Bécsi légió ⁴¹	Jan Kratky százados	1		75		

³⁵ A III. dandár Szatmárnémetiről 1848. december 13-án vonult be Nagybányára. *Csetri* 2002. 679. o. Ideiglenes parancsnoka Bem megérkezéséig Zsurmay Lipót százados volt. *Csetz* 1868. 30. o.; Zsurmay életrajzára lásd: *Bona* 2000. 735–736. o.

³⁶ Csetz itt a 2. (Sándor) sorgyalozegred 3. zászlóalját említi, ám ez tévedés: valójában az 1. zászlóaljról van szó. A zászlóalj 3. osztálya (5–6. század) ekkor Eszéken állomásozott, így az itt lévő állomány a Czetz-féle hadrendhez képest kb. 300 fővel kisebb. *Csetz* 1868. 30. o., valamint az eszéki erőd kapitulációs okmánya 1849. február 13-ról. In: Von der Revolution 215–217. o. Az arányosított létszámra lásd a január 11-i kimutatást.

³⁷ Január 11-i adat. Bem január 15-i levelének mellékletében a zászlóalj már csak 1150 fővel szerepel, így valószínű, hogy a január 11-i adat megegyezik a december 12-ivel. Erre lásd még: MNL OL H 2. OHB 1849: 718.

³⁸ A zászlóalj létszáma egy december 11-i kimutatás szerint kb. 950 fő volt, ám a hadrendek többségében 850 fővel szerepel, és ezt valószínűsíti a Tóth Ágoston 1849 márciusában készült kitüntetési felterjesztésében lévő adat (800 fő) is. Bem a zászlóaljat 1848. december 15-ére a saját vezetése alatt lévő dandárhoz vezényelte át. A létszámra lásd: *Süli* 2012. 930–931. o.; *Süli* 2015a. 49–51. o., *Hermann – Németh – Süli* 2015. 250. o.; az átvezénylésre: *Süli* 2012. 932. o.; *Süli* 2015a. 50–51. o.

³⁹ A zászlóalj 4–6. százada ekkor még valószínűleg Nagyváradon volt felszerelés alatt Ihász Dániel őrnagy irányításával. A 6. (december végén), majd a 4–5. század is (valószínűleg később) végül egyaránt a belényesi dandárhoz került, a kiküldönített századok valószínűleg csak 1849. február elején Dévánál csatlakoztak a zászlóalj zöméhez. Erre a december 12-i és január 11-i kimutatás utal. Ihászra lásd: *Bona* 2000. 399. o.; a 6. századra a belényesi dandár 1848. december 25-i létszámkimutatása. MNL OL H 106. Hodossy-iratok 2. d. 873. fol. (a század létszáma 247 fő).

⁴⁰ A zászlóalj nem szerepel a Czetz-féle hadrendben (*Csetz* 1868. 29. o.), viszont a december 12-iben igen, és december első felében részt vett a Csucsai-szoros biztosításában. Valószínűleg december közepén vezényelték át a III. dandárhoz, mivel december 21-én már itt állomásozott. Erre lásd Tolnay százados életrajzát: *Bona* 2000. 682. o. Tóth Ágoston 1849 márciusában kelt kitüntetési felterjesztését az 1848. december 22–23-i Kápolna-Dés körüli harcokról. *Hermann – Németh – Süli* 2015. 248–250. o.

⁴¹ A bécsi légió mind a december 12-i, mind a január 11-i kimutatásban kb. egy gyenge századnyi létszámmal szerepel, így a korábbi 400–600 fős számadatokat alighanem a legendák közé lehet sorolni. Utóbbiakra lásd: *Csetz* 1868. 30. és 55. o. Az alakulat különleges értékét az adta, hogy állománya vadászfegyverekkel volt ellátva, így vadászfeladatokra volt alkalmazható. *Barcy – Somogyi* 1986. 181–182. o.

<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
Ugocsai önkéntes nemzetőr század ⁴²	Lator György százados	1		kb. 150		
8. (Coburg-) huszárezred 2. őrnagyi (vegyes) osztály ⁴³	Sulyok Ede őrnagy		2	kb. 200	kb. 200	
10. (Vilmos-) huszárezred alezredesti osztály (2. század) ⁴⁴	Zsurmay Lipót százados		1	110	110	
Szatmári önkéntes nemzetőr lovasság ⁴⁵	Maróthy János százados		1	100	100	
Hatfontos (borsodi) nemzetőr gyalogüteget ⁴⁶	Georg Knall hadnagy			kb. 140	kb. 86	8
Hatfontos (szatmári) nemzetőr gyalogüteget ⁴⁷	Keresztszegi főhadnagy			kb. 119	kb. 83	8
<i>Összesen</i> ⁴⁸		27	4	kb. 5086	kb. 579	16

Összesen: 73 vyalogszázad, 13 lovasszázad, 4,5 (5) üteg; kb. 14 339 (14 375) fő, kb. 1763 (1793) ló, 32 (35) löveg.⁴⁹

⁴² Az egység önálló alakulatként szerepel a január 11-i kimutatásban; valószínűleg az Újhelyi Sándor őrnagy vezette 7 századnyi ugocsai nemzetőrség részeként került az erdélyi hadszíntérre 1848. november végén. *Süli* 2011b. 90. o. A létszám arányosított, parancsnok nem található meg az életrajzi összefoglalókban. Az alakulatra és parancsnokára lásd: *Solymosi* 2013. 42–43. o.; Lator századosra: *Bona* 2008–2009. (passim).

⁴³ Az osztály a 2. őrnagyi osztály 1. századából, illetve egy vegyes századból állt. *Kedves* 1992. 55. o.

⁴⁴ Ezt a századot hozta haza Zsurmay 1848. október 26–november 2. között a galíciai Zbarazból. Az erdélyi hadszíntérre vonulás előtt a szintén hazatért, súlyos veszteségeket szenvedett ezredesti osztályból, illetve az alvezredesti 1. századból válogatott huszárokkal erősítették meg. *Hermann* 2008. 200. és 206. o.; *Kedves* 1992. 58. o.

⁴⁵ Ebből a lovasszázadból alakították újra később a 10. (Vilmos) huszárezred alezredesti 1. századát. Az át-szervezésre 1849 februárjában került sor. *Kedves* 1992. 58. o.

⁴⁶ A létszám január 11-i adat. (Az üteg 6 hatfontos ágyúból és 2 hétfontos tarackból állt.)

⁴⁷ Az üteg hiányzik a Czetz-féle hadrendből. *Czetz* 1868. 30. o. A létszám január 11-i adat. (Az üteg az elnevezése ellenére 4 hatfontos és 4 háromfontos ágyúból állt.) A parancsnok nem található meg az életrajzi összefoglalókban. *Bona* 1998–1999. passim.

⁴⁸ A III. dandár a meginduló támadás első szakaszában nem vett teljes létszámában részt. Bem ugyanis szemlátomást a harcdeztöbb csapatokból a 2. (Sándor-) sorygalegezed 1. zászlóalj, 4. honvédszászlóalj, bécsi légió, 8. (Coburg-) huszárezred 2. őrnagyi (vegyes) osztály, szatmári nemzetőr tüzérüteget létrehozott egy tartalékot, amelyet arra az esetre tartogathatott, ha a hosszú arcvonal (Csucsá-Nagybánya) egyik pontján roszszul alakulnának a dolgok. Így ezek az alakulatok – az erősítésül utóbb előreküldött 2. (Sándor) sorygalegezed 1. zászlóaljának kivételével – a hadműveletek első szakaszában (Dés elfoglalásáig) nem kerültek bevetésre, sőt, szemlátomást Bem nem vett részt személyesen a kezdeti harcokban. Bem elképzeléseire összefoglalóan lásd: *Kovács* 1979. 70–71. o.; a Kápolna–Dés körüli összecsapásokra és ütközetekre, illetve az ott alkalmazott magyar csapatokra, valamint Bem távollétére: *Süli* 2015a. 51–53. o.; *Hermann – Németh – Süli* 2015. 248–250. o. A támadást az elővéd parancsnoka, Tóth Ágoston őrnagy vezette; Bem csak 1848. december 23-án este 8 körül, órákkal a város bevétele után érkezett meg Désre és vette át a parancsnokságot. Erre lásd még a szemtanúi beszámolókat: *Süli* 2012. 933–934. o.; a tartalék december 24-i dési beérkezésére: *Bauer* 1870. 80–81. o. Utóbbi a III. dandár tüzérségét 14 lövegre teszi. Lásd: *Bauer* 1870. 79. o.

⁴⁹ A fenti, dandárokhoz besorolt ütegek kívül lehetséges, hogy már ekkor a szilágysomlyói főhadiszállás tartalékában volt a debreceni hatfontos nemzetőr félüteget kb. 36 fő, 30 ló és három löveg (három hatfontos ágyú); parancsnok: Pap Móric tüzemester is. Az ütegre lásd a január 11-i hadrendet; jelenlétére utal: MNL OL P 295. A Görgey család levéltára b/47. 40. fol. Az erdélyi hadsereg utólagos hadrendje 1848. december elejéről (itt a félüteget 4 löveggel szerepel; a tüzérség lövegszáma 36 darab), valamint *Bauer* 1870. 76–78. o. Ő 4 hatfontos tar-

2. A cs. kir. „északi hadtest” hadrendje 1848. december közepén⁵⁰
Parancsnok: August von Wardener altábornagy⁵¹

I. dandár (Bánffyhunяд)

Parancsnok: August von Wardener altábornagy

<i>Alakulat</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
41. (Sivkovich-) sorygálogezred 3. zászlóalj (15–18. század) ⁵²	4		kb. 700		
51. (Károly Ferdinánd-) sorygálogezred 3. zászlóalj (13–14., ill. 17–18. sz.) ⁵³	4		kb. 350		

talék löveget említ. Itt jegyezném meg, hogy az összeállításához használt 1849. január 11-i hadrend a tüzérség tekintetében majdnem teljesen egyezik a január 14-i hadrenddel. MNL OL H2 1849: 718., közli: *Süli* 2015b. 977. o. Az utóbbiban feltüntetett, de a fenti rekonstrukciós hadrendben nem szereplő lövegek közül a nagyváradi nemzetőr tüzérség (két hatfontos ágyú) december közepi, az erdélyi főseregnél való jelenlétére nincs adat, így valószínű, hogy a belényesi lövegekhez – egy háromfontos ágyú, egy hétfontos tarack – hasonlóan nem a főseregnél, hanem az Érchegeység román felkelőtáborait szemmel tartó záróvonal csapatainál került alkalmazásra. A nagyváradi (valójában VII.) honvéd lovasüteget Pestről még 1848. november 18–20. között, a II. háromfontos honvéd félüteggel együtt indították az erdélyi hadszíntérre, teljes felszerelésükre Nagyváradon került sor. A lovasüteg (négy darab hatfontos ágyú, kettő hétfontos tarack, parancsnok: Adorján László százados) felszerelése azonban elhúzódott, ezért Váradról csak december 24-én indulhatott a hadszíntérre, Bem csapataihoz pedig csak Besztercén, 1849. január 7-e után csatlakozott. A Pestről való elindulásra lásd: *Csikány* 2008b. 167. o.; összetételére: *Csikány* 2000. 79. o.; a lovasüteg nagyváradi felszerelésére és kiindítására: *Bauer* 1870. 74. o.; *Hegyesi* 2000. 97. o.; megérkezésére: *Bauer* 1870. 96. o. Végezetül megjegyezném, hogy a két hadrend ütegeinek kezelői állománya lényegében megegyezik; az eltérést a fenti és a január 14-i hadrend számai között az okozza, hogy az utóbbi közlésénél (*Süli* 2015b. 977. o.) az ütegeknél csak a tüzekek száma lett feltüntetve; a szintén odatartozó szekerészek létszáma viszont lemaradt.

⁵⁰ Rekonstrukció. – A hadrend az észak-erdélyi cs. kir. haderő 1848. december 3. és december 15. körüli hadrendje (előbbit közli: *Kövári* 2014. 137–138. o.; utóbbit: *Heydte* 1863. I. k. 187–188. o.), illetve az október 18-i létszámok (közli: *Heydte* 1863. I. k. 109–110. o., ennek nyomán kiegészítésekkel: *Bichmann* 1909. 215. o.) arányosításával, valamint a vonatkozó ezredtörténetek adatainak hasznosításával készült. A cs. kir. tüzérségnél a kezelők és a lovak száma az erdélyi cs. kir. hadtest 1848. október 25-i és november 1-jei hadrendjei, illetve a cs. kir. hatfontos gyalogütegnél megadott előírt létszámadatok alapján lett arányosítva. Erre lásd: ÖStA KA AFA Kr. i. U. 1848–49. Karton 1928. Brigade unter Gedeon. 1848-10-ad 15., 1848-10-37b., valamint *Csikány* 2000. 21. o.

⁵¹ 1846. június 24-től vezérőrnagyként a cs. kir. galíciai főhadparancsnokság bukovinai dandárának parancsnoka; 1848. december 1-jétől altábornagy, a cs. kir. erdélyi főhadparancsnokság gyulafehérvári hadosztályának parancsnoka. ÖStA KA AFA Findbuch Nr. 1/4. Verzeichniss der Generale und Flaggen Officiere des k. und k. Heeres 1815–1900. 3. Teil. Másolata: HL. A bécsi Hadilevéltár segédkönyvei, 36. k. 463. o.

⁵² A 3. zászlóalj beosztására lásd: *Formanek* 1887. II. k. 369–370. o. A zászlóalj 7. osztálya (13–14. század) helyőrségként visszamaradt Bukovinában. *Formanek* 1887. 359–360. o. Becsült létszámára lásd: *Heydte* 1863. I. k. 138. o. A zászlóalj az 1848. november elején Galiciából Erdélybe érkező, összesen kb. 2500 főből és 5 lövegből álló Wardener-dandár része volt, és az ismert létszámadatok levonása után arányosított létszáma akkor elérhette a kb. 750–800 főt.

⁵³ A 3. zászlóalj 8. osztályának 15. százada ekkor az Erdélyi Érchegeységben Abrudbánya–Zalatna térségében a román felkelőket támogatta, 16. százada az Arad felmentésére indított erdélyi cs. kir. különítményhez tartozott. Nélkülük a 3. zászlóalj 4. századának létszáma november 1-jén 356 fő, november 21-én kb. 370 fő volt. *Maendl* 1897–1899. II. k. 316–317. o.; a november 1-jei létszámra: *Maendl* 1897–1899. II. k. 306. o.; a november 21-i létszámra: *Heydte* 1863. I. k. 167. o.

<i>Alakulat</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
1. bukovinai kordonzászlóalj (3–4. század) ⁵⁴	2		kb. 350		
3. (Miksa-) könnyűlovas-ezred (ezr. 2. század, alez. 1. század, ill. 2. őrnagyi oszt.) ⁵⁵		3,25	kb. 240	kb. 240	
5. (Savoya-) dragonyosezred (alezredesi 2. század) ⁵⁶		1	kb. 70	kb. 70	
2. háromfontos fél gyalogüteg			kb. 40	kb. 30	3
Hatfontos fél gyalogüteg ⁵⁷			kb. 50	kb. 40	3
Összesen	10	4,25	kb. 1800	kb. 380	6

⁵⁴ Az 1843-ban felállított 1. bukovinai kordonzászlóalj (1–4. század) nem a tábori, hanem az ún. biztonság-csapatokhoz tartozott, és csak a szükséghelyzet miatt került harctéri bevetésre. (Az alakulat különleges értékét az adta, hogy állománya vadászfegyverekkel volt ellátva, így vadászfeladatokra volt alkalmazható.) Századainak előírt létszáma 256 fő volt; a szintén a Wardener-dandárhoz tartozó alakulat november eleji tényleges létszáma kb. 770 fő volt. Az 1. kordonzászlóaljra általában lásd: *Wrede* 1898–1903. II. k. 409–410. o., V. k. 706–707. o. A zászlóalj november eleji létszámára lásd: *Heydte* 1863. I. k. 139. o.; 2. osztályának beosztására: *Heydte* 1863. I. k. 189. o.

⁵⁵ A könnyűlovas-ezred osztályainak beosztására a Wardener-dandárhoz december közepén lásd: *Thürheim* 1860. 175. o. *Heydte* 1863 I. k. 187–188. o. csak két könnyűlovas századot említ itt, ám az ezredtörténetből kiderül, hogy az ezredesi 2. és az alezredesi 1. századból álló vegyes osztály mellett még ide tartozott a Ludwig Losenau alezredes irányította 2. őrnagyi osztály is, amely a dandár és az érchegységi román felkelők közötti kapcsolatot tartotta. Utóbbi azonban nem volt teljes: valószínűleg az 1. század egy szakasza a Jablonsky-dandárhoz volt kikülönítve, míg a 2. század fele felszerelés és felfegyverzés céljából Nagyszebenben tartózkodott. Így az osztály ténylegesen csak 5 szakaszból állt. Ugyanakkor az ezredesi 1. század és az 1. őrnagyi osztály a székelyek ellen volt alkalmazva, míg az alezredesi 2. század az Arad felmentésére küldött különítménybe volt beosztva. Ezekre lásd: *Thürheim* 1860. 172., 175. és 177–178. o. Az osztályok átlagos létszáma 1848. november végén–december elején kb. 150 fő volt. *Heydte* 1863. I. k. 179. o.

⁵⁶ Az alezredesi 2. század beosztására lásd: *Wengen* 1879. 737. o. Az ezredesi 2. század a Jablonsky-, az alezredesi 1. század az Urban-dandárhoz volt beosztva. Ugyanakkor az ezredesi 1. század és az őrnagyi osztály a székelyek ellen volt alkalmazva. Erre lásd: uo. A századok átlagos létszáma kb. 70–80 fő körül mozgott. Erre lásd az 1848. november 1-jei, illetve a december közepi létszámokat: ÖStA KA AFA Kr. i. U. 1848–49. Karton 1928. Brigade unter Gedeon. 1848-10-37b.; *Heydte* 1863. I. k. 187–188. o. (ezredesi 2. század).

⁵⁷ A Wardener-dandár tüzéségét lásd: *Heydte* 1863. I. k. 187–188. o. Ő egy háromfontos üteget említ, ám *Thürheim* 1860. 175. o. szerint a Losenau alezredes vezette utóvédben egy hatfontos üteg volt. Mivel a november 21-én Kolozsvárra bevonuló cs. kir. „déli hadtest” állományához az 1. hatfontos gyalogüteg, egy fél hatfontos gyalogüteg, illetve a 2. háromfontos félüteg tartozott, így valószínű, hogy a december 9-én a Schurttter-dandárba beosztott 1. hatfontos gyalogüteg kivonása után a fenti két félüteg adta a dandár tüzéségét. ÖStA KA AFA Kr. i. U. 1848–49. Karton 1928. Brigade unter Gedeon. 1848-10-ad 15. és 1848-10-37b.; *Heydte* 1863. I. k. 185. o.

II. dandár (Nagyalmás)

Parancsnok: Karl Urban ezredes⁵⁸

<i>Alakulat</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
17. (2. román) határőr-gyalogezred 2. zászlóalj (7–12. század) ⁵⁹	6		kb. 900		
17. (2. román) határőr-gyalogezred 3. zászlóalj (13–14. század?) ⁶⁰	2		kb. 300		
51. (Károly Ferdinánd-) sorgyalogezred 2. zászlóalj (9–10. század) ⁶¹	2		kb. 150		
1. bukovinai kordonzászlóalj (2. század?)	1		kb. 150		
5. (Savoya-) dragonyosezred (alezredesi 1. század) ⁶²		1	kb. 80	kb. 80	
„Galíciai” ⁶³ hatfontos gyalogüteg ⁶³			kb. 70	kb. 70	5
Összesen	11	1	kb. 1650	kb. 150	5

⁵⁸ 1848. december 1-jétől ezredes és a cs. kir. 17. (2. román) határőr-gyalogezred parancsnoka. *Hermann* 2008. 231. o.

⁵⁹ A 2. zászlóalj beosztására és becsült létszámára lásd: *Treuenfest* 1882. 284–288. o.

⁶⁰ A 3. zászlóalj beosztására és becsült létszámára lásd: *Treuenfest* 1882. 284–288. o. A 3. zászlóalj az Urban-dandárhoz beosztott, Petrizzevich százados vezette osztályát a magyar csapatok 1848. december 26-án Papfalvánál bekerítették és megadásra kényszerítették; ekkor 8 tiszt és 285 fő legénységi állományú katona (örmes-tertől lefelé) adta meg magát. *Treuenfest* 1882. 273. és 287–288. o.

⁶¹ Az osztály beosztására és becsült létszámára lásd: *Maendl* 1897–1899. II. k. 325. o. A 2. zászlóalj állománya 1848. október közepén kb. 500 fő volt. *Heydte* 1863. I. k. 125. o.

⁶² A század beosztására lásd: *Wengen* 1879. 737. o. Az alezredesi 1. század 1. szakasza Nevte főhadnagy vezetésével szintén 1848. december 26-án Papfalvánál kapitulált a magyar csapatok előtt; ekkor egy tiszt és 23 fő legénységi állományú katona adta meg magát 24 lóval. *Wengen* 1879. 740. o.)

⁶³ A dandár tüzérségét valószínűleg a november elején a Wardener-dandárral Erdélybe érkező üteg adta. Ezt hatfontos gyalogüteggént is nevezik a források, ám valójában egy fél hatfontos ütegből (két hatfontos ágyú, egy hétfontos tarack), illetve két háromfontos ágyúból állt. *Formanek* 1887. II. k. 359–361. o.; *Heydte* 1863. I. k. 187. o.; *Kovács* 1979. 82. o.

III. dandár (Dés)

Parancsnok: Gustav Jablonsky ezredes⁶⁴

<i>Alakulat</i>	<i>Gyalog század</i>	<i>Lovas század</i>	<i>Ember</i>	<i>Ló</i>	<i>Löveg</i>
17. (2. román) határőr-gyalogezred 3. zászlóalj (15–16. század?) ⁶⁵	2		kb. 300		
51. (Károly Ferdinánd-) sorgyalogezred 1. zászlóalj (2–5. század) ⁶⁶	4		kb. 350		
51. (Károly Ferdinánd-) sorgyalogezred 2. zászlóalj (7–8., ill. 11–12. század) ⁶⁷	4		kb. 300		
1. bukovinai kordonzászlóalj (1. század?)	1		kb. 150		
3. (Miksa-) könnyűlovas-ezred (2. őrnagyi oszt. 1. század) ⁶⁸		0,25	kb. 30	kb. 30	
5. (Savoya-) dragonyosezred (ezredesi 2. század) ⁶⁹		1	kb. 80	kb. 80	
Háromfontos fél gyalogüteg ⁷⁰			kb. 30	kb. 20	2
Összesen	11	1,25	kb. 1240 ⁷¹	kb. 130	2

Összesen: 32 gyalogszázad, 6,5 lovasszázad, 2,5 üteg; kb. 4690 fő, kb. 660 ló, 13 löveg.

⁶⁴ 1848. október 9-től a cs. kir. 51. (Károly Ferdinánd) sorgyalogezred parancsnoka. *Maendl* 1897–1899. II. k. 298. o.

⁶⁵ A valószínűleg Binder százados vezette osztály a 3. zászlóalj állományába tartozott. Beosztására és becsült létszámára lásd: *Treuenfest* 1882. 284–288. o.

⁶⁶ Az 1. zászlóalj 1. százada december elején Gyulafehérvár erődjében állomásozott, míg a 6. század az Erdélyi Érchegeységben Abrudbánya–Zalatna térségben a román felkelőket támogatta. Nélkülük a 1. zászlóalj 4 századának november 1-jén 367 fő, november 21-én kb. 370 fő volt. *Maendl* 1897–1899. II. k. 316–317. és 329. o., a november 1-jei létszámára lásd: *Maendl* 1897–1899. II. 306. o.; a november 21-i létszáma: *Heydte* 1863. I. k. 167. o. A zászlóalj 1. századát később valószínűleg kivonták az erődből, és ez képezhette (kb. 80-90 fővel) december közepén Kolozsvár helyőrségét. Erre lásd: *Heydte* 1863. I. k. 188. o.

⁶⁷ A 2. zászlóalj 11–12. százada csak 1848. december 18-án érkezett be Tordáról. A 2. zászlóalj (6 század) október közepi létszáma kb. 500 fő volt. *Maendl* 1897–1899. II. k. 328. o.; a létszáma lásd még: *Heydte* 1863. I. k. 125. o.

⁶⁸ A lovasszakaszra lásd az 55. lábjegyzetet.

⁶⁹ A század beosztására lásd: *Wengen* 1879. 737. o.; becsült létszáma: *Heydte* 1863. I. k. 187–188. o.

⁷⁰ A dandár tüzérségét valószínűleg a két, Urban ezredes által 1848. október elején felszereltetett háromfontos „ezredlöveg” (ágyú) alkotta. *Heydte* 1863. I. k. 138. és 188. o. Noha a határezredek elvileg egy négylőveges üteggel is rendelkeztek, a forrásokban nincs nyoma annak, hogy a gyulafehérvári erőd raktáraiból (ahol az erdélyi cs. kir. hadtest arzenálja volt) sikerült volna ezt eljuttatni a magyar csapatok és nemzetőrök által Marosvásárhely november 5-i elfoglalásáig a déli cs. kir. főerőktől elszigetelt beszterce-naszódi román határőrvidék területére. Így a cs. kir. parancsnoknak (ahogy a székely határezredeknek is) magának kellett tüzérségről gondoskodnia, és ezt valószínűleg már a hadrendből kivont, esetleg a besztercei szász nemzetőrség kezén lévő lövegek felszerelésével oldotta meg.

⁷¹ Bár hivatalosan nem szerepel a dandár hadrendjében, ám alárendeltségébe tartozott még a besztercei szász nemzetőrség valószínűleg vegyes fegyverzetű („besztercei lövészek”, illetve „gárdisták”) három százada, amelyek Dés helyőrségét alkották. A magyar felderítés 1848. december 15-én a helyőrség létszámát kb. 700 főre becsülte. *Heydte* 1863. I. k. 188., 195. o.; *Kovács* 1979. 70. o.

BIBLIOGRÁFIA

- Heydte* 1863. *August von Heydte*: Der Revolutionskrieg in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849. I–II. Bd. Leipzig, 1863.
- Kedves* 1992. *Kedves Gyula*: A szabadságharc huszárai. Budapest, 1992.
- Kedves* 2008. *Kedves Gyula*: A székely huszárok Magyarországon. In: Székely határőrök a magyarországi hadszíntéren 1848-ban. Szerk. *Csikány Tamás*. Budapest, 2008. 239–262. o.
- Kirchthaler* 1895. *Ludwig von Kirchthaler*: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regiments Nr. 2. für immerwährende Zeiten Alexander I. Kaiser von Russland. Wien, 1895.
- KLÖM XIII. Kossuth Lajos Összes Munkái XIII. kötet. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. I. k. Szerk. *Barta István*. Budapest, 1952.
- Kovács* 1979. *Kovács Endre*: Bem a magyar szabadságharcban. Budapest, 1979.
- Kovács* 2014. *Kovács István*: Bem tábornok. Az örök remények hőse. Budapest, 2014.
- Kővári* 2014. *Kővári László*: Erdély 1848–1849-ben. S. a r. *Somogyi Gréta*, a bevezető tanulmányt írta *Hermann Róbert*. Budapest, 2014.
- Maendl* 1897–1899. *Maximilian Maendl*: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regiments Nr. 51. I–II. Bd. Klausenburg, 1897–1899.
- Solymosi* 2013. *Solymosi József*: Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben. Budapest, 2013.
- Süli* 2011a. *Süli Attila*: A nemzetőrség, a honvédség és a Kossuth-szabadsapat szervezése Erdélyben 1848-ban. Sepsiszentgyörgy, 2011.
- Süli* 2011b. *Süli Attila*: Erdély és a szomszédos megyék hadszíntérré válása 1848-ban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 124. (2011) 1. sz. 63–116. o.
- Süli* 2012. *Süli Attila*: Tóth Ágoston ezredes tevékenysége Erdélyben 1848–49-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 125. (2012) 4. sz. 929–958. o.
- Süli* 2014. *Süli Attila*: Beöthy Ödön erdélyi főkormánybiztos. (1848. december 19–1849. január 31.) Barót, 2014.
- Süli* 2015a. *Süli Attila*: Tóth Ágoston szerepe 1848-ban. In: Tóth Ágoston honvédezredes, a katona és a térképész 1812–1889. Szerk. *Hermann Róbert – Tóth László*. Budapest, 2015. 43–53. o.
- Süli* 2015b. *Süli Attila*: Az erdélyi hadsereg tüzérségének megszervezése 1848–49-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 128. (2015) 4. sz. 969–998. o.
- Szigeti* 1868. [*Szigeti Miklós*.] Adatok a XI. zászlóalj történetéhez. Kolozsvár, 1868.
- Teleki* 1973. *Teleki Sándor*: Emlékezzünk régiokról. Emlékezések és levelezés. S. a r. *Csetri Elek*. Bukarest, 1973.
- Thürheim* 1860. *Andreas Thürheim*: Geschichte des k. k. achten Uhlanen-Regimentes Erzherzog Ferdinand Maximilian. Wien, 1860.
- Treuenfest* 1882. *Gustav Ritter Amon von Treuenfest*: Geschichte des k. k. Infanterie-Regimentes Nr. 50. Friedrich Wilhelm Ludwig Grossherzog von Bayern. Wien, 1882.
- Urbán* 1973. *Urbán Aladár*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973.

- Von der Revolution Von der Revolution zur Reaktion. Quellen zur Militärgeschichte der ungarischen Revolution 1848–49. Bearbeitet von *Róbert Hermann, Thomas Klečečka, Elisabeth Gmoser* und *Ferenc Lenkefi*. Hrsg. von *Christoph Tepperberg* und *Jolán Szijj* mit Unterstützung der Aktion Österreich–Ungarn. Budapest–Wien, 2005.
- Wengen* 1879 *Friedrich von der Wengen*: Geschichte des k. k. Oesterreichischen 13. Dragoner-Regiments Prinz Eugen von Savoyen. Wien, 1879.
- Wrede* 1898–1903. *Alphons von Wrede*: Geschichte des K. u. k. Wehrmacht. I–V. Bd. Wien, 1898–1903.

RÖVIDÍTÉSEK

- HL 1848–49. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. VII. 203. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai
- MTA K. Kt. Csány ir. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár. Csány László iratai
- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
 H 2. OHB Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány és a Kormányzóelnökség iratai, 1848–1849
 H 10. Hodossy Miklós kormánybiztos iratai
 P 295. A Görgey-család levéltára
- ÖStA KA AFA Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien. Alte Feldakten. Krieg
 Kr. i. U. 1848–49. in Ungarn 1848–49

Krisztián Kemény

CONDITION OF FORCES IN THE NORTH-TRANSYLVANIAN THEATRE OF WAR IN MID-DECEMBER 1848

Summary

In the course of the 1848–1849 War of Independence, December 1848 was not a successful period from Hungary’s viewpoint. There was only one theatre of war from where good news kept coming in the period of series of defeats and withdrawals, and this area was Transylvania. Major General Józef Bem, hero of the 1830–1831 Polish War of Independence, was appointed plenipotentiary commander-in-chief of the Upper-Transylvanian Army by Lajos Kossuth on 29 November 1848, and the general retook Kolozsvár as early as 25 December, then by 5 January 1849 he repelled the Imperial–Royal Army from the whole area of North Transylvania. Both the political leadership and public opinion linked the success from the beginning exclusively to the Polish commander who became famous for his fast manoeuvres. The survival of this opinion can be thanked mainly to Bem’s chief-of-staff, Major General János Csetz, who was the first to write down the events of the 1848–1849 campaign in Transylvania after the defeat of the Independence War. In his work Csetz paid worthy tribute to his beloved general, but his book abounds in false data and tendentious comments. Since these misconceptions still live on, the paper clarifies the battle order of the confronting Hungarian and Imperial–Royal armies in the North-Transylvanian theatre of war in mid-December 1848 and gives a survey of the status of the opposing parties. It states that Bem’s genius qualities as general and army organiser were only one component to the success of his “blitz-campaign” in North-Transylvania. The Hungarian Government’s activities supporting the army in Transylvania were at least equally important, as well as the significant weakening of power of the Imperial–Royal Army in North Transylvania prior to the offensive.

Krisztián Kemény

KRÄFTEVERHÄLTNISSE AM KRIEGSSCHAUPLATZ IN NORD-SIEBENBÜRGEN MITTE
DEZEMBER 1848

Resümee

Der Dezember 1848 zählte aus ungarischer Sicht nicht zu den erfolgreichen Zeitabschnitten im Freiheitskampf von 1848–1849. Es gab lediglich einen Kriegsschauplatz, von wo in der Zeit der aufeinander folgenden Niederlagen und Rückzüge ständig gute Nachrichten eintrafen, nämlich Siebenbürgen. Der Held des polnischen Freiheitskampfes von 1830–1831, Generalmajor Józef Bem, war am 29. November 1848 von Lajos Kossuth zum Oberbefehlshaber der Armee von Ober-Siebenbürgen mit allen Vollmachten ernannt worden, und der General hatte bereits am 25. Dezember Kolozsvár (Klausenburg) zurückerobert, bevor er bis zum 5. Januar 1849 die k. k. Truppen aus ganz Nord-Siebenbürgen verdrängte. Den Erfolg verknüpften die politische Führung und die Öffentlichkeit von Beginn an ausschließlich mit der Person des polnischen Feldherrn, der für seine blitzschnellen Kriegsoperationen berühmt war. Das Weiterleben dieser Meinung ist in erster Linie dem Chef des Generalstabs von Bem, Generalmajor János Czetzy, zu verdanken, der nach der Niederschlagung des Freiheitskampfes als erster die Ereignisse des Siebenbürgischen Feldzuges von 1848–1849 niederschrieb. In seinem Werk setzte Czetzy der Tätigkeit seines geliebten Feldherrn ein würdiges Denkmal, jedoch enthält sein Band auch zahlreiche falsche Angaben und tendenziöse Anmerkungen. Da diese Irrtümer bis heute wirken, gibt der Verfasser der Studie im Zusammenhang mit der Spezifizierung der Kriegsordnung der ungarischen und der k. k. Heere, die sich Mitte Dezember 1848 auf dem Kriegsschauplatz in Nord-Siebenbürgen aufgestellt hatten, einen Überblick über die Situation der beiden, einander gegenüberstehenden Parteien. Er stellt fest, dass die Genialität als Feldherr und die Heeresorganisationsarbeit nur eine Komponente des Erfolgs des „Blitzfeldzugs“ von Bem in Nord-Siebenbürgen waren. Mindestens genauso wichtig waren die Tätigkeit der ungarischen Regierung, die auf die Verstärkung der Siebenbürgischen Armee gerichtet war, bzw. die Tatsache der bedeutenden Schwächung der k. k. Kräfte in Nord-Siebenbürgen vor der Offensive.

Krisztián Kemény

RAPPORTS DE FORCE SUR LE THÉÂTRE D'OPÉRATIONS DU NORD DE LA TRANSYLVANIE À LA
MI-DÉCEMBRE 1848

Résumé

Du point de vue des Hongrois, le mois de décembre de 1848 ne fait pas partie des périodes glorieuses de la guerre d'indépendance de 1848–1849. Dans cette période de défaites et de retraits successifs, il y a tout de même un théâtre d'opérations dont les nouvelles sont toujours restées bonnes : la Transylvanie. Le major-général Józef Bem, héros de la guerre d'indépendance polonaise de 1830–1831, fut nommé, le 29 novembre 1848, commandant en chef de l'armée de la Haute-Transylvanie par Lajos Kossuth. Le 25 décembre, le général a repris Kolozsvár avant de chasser les troupes impériales-royales du Nord de la Transylvanie pour le 5 janvier 1849. L'administration politique et l'opinion publique ont attribué ce succès au seul chef polonais, connu pour ses mouvements extrêmement rapides. Si cette idée a subsisté, c'est principalement dû au major-général János Czetzy, chef d'état-major de Bem qui fut le premier à écrire les événements de la campagne transylvanienne de 1848–1849 après l'échec de la guerre d'indépendance. L'ouvrage de Czetzy honore dignement la mémoire de son général tant apprécié, mais il contient beaucoup de données erronées et d'observations tendancieuses. Étant donné que ces erreurs continuent d'influer sur l'opinion, l'auteur de l'étude présente la situation des forces en place en précisant l'ordre de bataille des armées

hongroises et impériales-royales déployées. Il constate que certes, la génialité du général Bem et sa capacité d'organiser ses troupes ont contribué au succès de sa « campagne éclair » du Nord de la Transylvanie, mais que le renforcement de l'armée transylvanienne par le gouvernement hongrois et l'affaiblissement des forces impériales-royales du Nord de la Transylvanie avant l'offensive furent des facteurs au moins aussi importants.

Кристиан Кемень

СООТНОШЕНИЕ СИЛ В СЕВЕРНОЙ ТРАНСИЛЬВАНИИ В ТЕАТРЕ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ
В СЕРЕДИНЕ ДЕКАБРЯ 1848 ГОДА

Резюме

Декабрь 1848 года с венгерской точки зрения не относился к числу успешных периодов войны за независимость 1848–1849 годов. Был только один фронт откуда в период неоднократных поражений и отступлений постоянно поступали хорошие сообщения: Трансильвания. 29-ого ноября 1848 года Лайош Кошут назначил уполномоченным верховным главнокомандующим верхнетрансильванской армии генерал-майора Йосиф Бем, польского героя борьбы за независимость и генерал уже 25-ого декабря отвоевал Клуж, затем к 5-ому январю 1849 года вытеснил королевско-императорские войска со всей территории Северной Трансильвании. С самого начала общественное мнение и политическое руководство связывали этот успех с личностью польского полководца, известного своими молниеносными маневрами. Выживанию этого мнения в первую очередь способствовал генерал-майор Яношь Цетц, начальник генерального штаба, который после подавления борьбы за независимость был первым, кто описал события Трансильванского военного похода 1848–1849 годов. В своей работе Цетц воспеваает достойные строки о деятельности его любимого полководца, однако этот том изобилует ошибочными данными в тенденциозных примечаниях. Так как эти ошибки действуют до сегодняшнего дня, автор книги (Цетц) рассматривает положение противостоящих друг другу сторон с целью уточнения военного строя в середине декабря 1848 года в театре военных действий выстроенного венгерскими, северотрансильванскими и королевско-императорскими войсками. Он устанавливает, что полководческая гениальность и военноорганизаторская работа генерала Бем были только составными частями в успехе «молниеносного военного похода» северотрансильванской армии. По крайней мере такой же важной была деятельность венгерского правительства направленная на укрепление трансильванской армии, а также значительное ослабление королевско-императорских северо-трансильванских военных сил перед наступлением.